

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / A. de Snoo

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN 225

A. de Snoo

Huwen en houden

MEDITATIEF 229

R. ter Beek

Verliefdheid als climax

WANDELEN MET GOD 230

J.T. Oldenhuis

Schuldgevoelens en beloften

ACHTERGRONDEN 232

A.N. Hendriks

Het getuigenis van de
Heilige Geest in het
licht van de Schrift

ACHTERGRONDEN 236

C. Trimp

Calvijs institutie en
onze 'instituten' 1

SAMENLEVING 238

J.A.C. Slump

Relatie tussen kerk
en overheid

SCHOOLDAG 240

C.J. Haak

Zuid-Afrika
staat er gekleurd op

en verder...

Nieuw uitgekomen
Meegelezen
Uit de kerken

HUWEN EN HOUDEN

Trouwen is één. Goed getrouwd blijven is twee.

Want eens getrouwd is nog niet altijd getrouwd.

En zeker niet altijd goed getrouwd.

Een huwelijk vraagt veel investering. Voordat je trouwt. Ook als je getrouwd bent. Er is veel om over na te denken. Er is veel om samen over te praten.'

Tot zover een citaat uit het nieuwste Lees- en werkboek voor een huwelijkscursus. Een bundel die we met het oog op het hierboven genoemde 'nadenken' en 'samen erover praten' graag onder uw aandacht brengen.

Want 'eens getrouwd is nog niet altijd getrouwd'; hoe bleek dat o.a. op de laatste generale synode in Berkel en Rodenrijs. Daar moest indringend worden gesproken over diverse vragen rond het toenemend aantal echtscheidingen in de kerken.

Dezelfde synode sprak ook over de andere zijde van de medaille: de beloften van trouw bij het begin van

een huwelijk. Wat mogen/moeten we dan als kerken wel en wat niet van onze broeders en zusters vragen?

Een nieuw formulier voor de kerkelijke bevestiging werd ter toetsing aan de kerken aangeboden.

In een drietal artikelen wil ik wat kanttekeningen plaatsen, zowel bij de pas verschenen bundel *Huwen en houden* van het GSEV (De Vuurbaak, Barneveld 1996), als bij het door de synode vrijgegeven huwelijksformulier.

Ik ben ervan overtuigd, dat we er als kerken en kerkleden goed aan doen de komende tijd met beide publicaties aan het werk te gaan.

De tijd **waarin** we leven vraagt daar om.

De toekomst van de kerken vraagt er om.

1970 - 1983 - 1996

Ik wil deze week beginnen met een overzicht van de bundel van het **GSEV**.

't Is niet de eerste bundel op dit gebied waarmee het GSEV ons dient. In 1970 verscheen het boekje Gezinsvorming met vijf referaten over en rond het huwelijk. In 1983 volgde de bundel Verantwoorde gezinsvorming met opnieuw bijdrage van een paar **artsen** en predikanten.

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGEREDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RUIJTER,
DS. A. DE SNOO.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kampen, Tel. (038) 3331201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij

de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

We zijn inmiddels weer precies dertien jaar verder.

Aan de nu verschenen bundel hebben **ook** anderen meegewerkt: **psychologen**, psychotherapeuten en een docente biologie. Het maakt het boekje er des te waardevoller op. Er valt **voor** jongelui die nog **helemaal** 'vrij' zijn, voor jongeren die verkering hebben, maar ook voor mannen en vrouwen die **mis-schien** al jaren getrouwd zijn, veel uit te leren.

Het is **fijn** dat het **GSEV** na wat 'rondvraag' bij 'huwelijks-catecheten', die vaak zelf wat materiaal bijeen moesten zoeken, een aantal zaken op deskundige wijze op een rijtje heeft laten zetten. Bij het GVI (Postbus 172, 8000 AD Zwolle) is een didactische handleiding verkrijgbaar, zodat we er overal ook zelf mee aan de slag kunnen: op de catechisaties, in **cursusverband** of gewoon thuis als ouders en kinderen, als jongeren (jonge stellen) onderling.

Dertien jaar – er is in deze **bundel** ten opzichte van de vorige publicaties nog **meer** veranderd. Niet alleen de herkomst van de schrijvers laat een **grotere** diversiteit zien, **ook** de door hen ingenomen standpunten. We willen proberen een bepaalde **ontwikkeling** wat nader in kaart te brengen. Wat valt ervan te leren? Maar laten we eerst samen **Huwen en houden** eens doorbladeren.

Het mooie woord trouw-en

De eerste bijdrage is van drs. P. Eikelboom, werkzaam bij het Gligag in Amersfoort. Hij schrijft over **relaties**.

De mens is van het begin af aan aangelegd op het aangaan van relaties. **Alleen-zijn** is een negatief gevolg van **de zonde**. Het is een wonder dat God na de zondeval de mogelijkheid tot het aangaan van relaties in stand heeft gehouden. **Eikelboom** noemt een relatie een **bbem** die is overgebleven uit het paradijs. Hij waarschuwt ervoor het begrip 'relatie' niet te breed te nemen.

'Sommigen nemen het **woord** "relatie" al in de mond als er nauwelijks contact gelegd is.' De **schrijver** reserveert het woord liever voor een verbintenis met een **zekere** duur. Voor een **echte** relatie is **een** bepaalde periode nodig om elkaar te kunnen leren kennen en tot verdieping te **komen**.

'Op iemand "vallen", hem of haar "te gek" vinden, "smoorverliefd" zijn en "nooit meer een ander" roepen, zijn **kreten** die typerend zijn voor **mensen** die elkaar nog maar kort kennen. Te **kort** kennen! Nog afgezien van principiële **bezwaren** die tegen **samenwonen** ingebracht kunnen worden, moet je niet **denken** dat **samenwonen echt nodig is om je relatie verder te verdiepen**. Het is zelfs zinvoller om vanuit een zekere onafhankelijkheid tot een verdiepte relatie te komen om van daaruit verder na te denken over het (gehuwd) **samen** verder leven. ... Als je wilt gaan **trouwen** is het belangrijk om te **bedenken** dat je graag wilt dat je **huwelijk** een leven lang duurt en niet "levenslang" wordt. Daarom is het belangrijk elkaar eerst goed te leren kennen en daar **goed** voor jezelf **over** na te denken en **dan** pas verplichtingen **aan te** gaan.'

De schrijver wijst vervolgens op het belang van **openheid** en **respect in een relatie**. En niet te vergeten: **trouw**. 'Als je je verbindt in een relatie – dat geldt **ook voor** een vriendschap – **dan** beloof je aan **elkaar** dat je voor elkaar zult klaar staan, **ook** als het **moeilijk** wordt. **Ook** als je **niet** zoveel positieve gevoelens hebt. Veel relaties **breken** omdat ze niet op **trouw** gebaseerd zijn, maar op emotie. **Zodra** het dan moeilijker wordt, gaat de vriendschap, de **verkering** of het **huwelijk** kraken in zijn voegen.' Aan het slot van zijn bijdrage gaat **Eikelboom** nog nader in op het verschil tussen **vriendschap** en **huwelijk**, om met deze nuchtere raad te **eindigen**: 'Als je weet van jezelf dat je niet zoveel wilt inleveren als een huwelijk vraagt, **is het beter** niet te trouwen. ... **Dan kun je be-**

ter investeren in goede vriendschappen, er zijn voldoende **voorbeelden** die duidelijk maken dat **ook** die manier van relatievorming ruimte biedt voor een gelukkig, vruchtbaar en zinvol leven'.

Tot Gods eer

In heldere taal draagt ds. H.P. Dam **bouwstenen** aan voor een 'bijbels huwelijksbeeld'. Hij schrijft uitnodigend. Jongeren **worden** geholpen om hun eigen **hewelijksbeeld** te toetsen aan wat de Uitvinder van het huwelijk erover zegt in zijn Woord. We lezen over de schepping van de mens **naar** Gods beeld, over de nodige **kwaliteiten** die God de mens heeft gegeven om 'met lichaam en ziel, hart en lijf, met alles wat hij **meegekregen** heeft', te voldoen aan wat **God** vraagt. Dit geldt zowel de man als de vrouw. 'Beiden hebben hun eigen kwaliteiten, **hun** eigen mogelijkheden, om daarmee tot eer van **God** te zijn. Beiden mogen volop hun eigen plaats innemen. **God** vindt de inbreng van beiden nodig in zijn schepping. Op een heel bijzondere manier wordt dat zichtbaar in het huwelijk. ... Een eenheid om samen te leven en te werken voor Gods aangezicht.'

'Dit sluit het geluk voor de mens zelf zeker niet uit. Wat **God** geschapen heeft, brengt vaak **ook** veel geluk en genot met zich mee **voor** de mensen

Je ziet **hier** de goedheid en de gulheid van onze Schepper. Hij bekijbelt niet op het geluk van zijn mensenkinderen.

Adam **krijgt** van God een hulp bij zijn **taak**. De eerste reactie van Adam is niet: en nu aan de slag! Zijn eerste woorden vormen een lied. Daarin **zingt** hij zijn **verrukking** uit over dat geschenk van **God**. Wat zal hij met verwondering **gekeken** hebben naar die andere **mens**, daar tegenover hem. Bij eerste oogopslag al zo anders, maar direct **ook** zo **herkenbaar** mens, net als hij. Wat zal hij zich verbaasd hebben over de vormen van haar lichaam, over de **klank** van haar

stem. Wat zal de **verdergaande** kennismaking een wonderlijke **ontdekkingstocht** geweest zijn voor hen beiden.

Adam en Eva mogen samen **belev**en het wonder van de schepping van man en vrouw. Dat geweldige wonder mag steeds weer **worden** ontdekt, wanneer God mannen en vrouwen in het huwelijk samenbrengt.'

Vet ds. Dam opmerkt over de seksuele omgang in **dit** kader is opnieuw een uitnodiging aan de **lezers** om van **harte** Gods wijze weg te gaan.

Aan de hand van meerdere Schriftgedeelten wordt de verhouding tussen man en vrouw nader belicht.

Wie eenmaal op weg gegaan is krijgt, ook voor dagen met minder zonnenschijn, bemoedigend onderwijs mee: 'Het huwelijk is **een** geschenk van **God** voor **een** beperkte duur. Het hoort **bij** het uiterlijk **van** deze wereld (1 Kor. 7 : 29-31). In de "opstanding" zal er geen sprake meer zijn van huwen of ten huwelijk genomen worden (Mat. 22 : 30). **Daarom is het goed** dat man en vrouw verder kijken dan hun huwelijk lang is. ... Als je **uitziet** naar de **grote** toekomst, hoef je geen overspannen verwachtingen van het huwelijk te hebben. Niemand zal het volmaakte geluk vinden in het huwelijk. Dat vind je alleen en voorgoed bij God en in zijn koninkrijk. Wie dit beseft, kan **misschien** de moeiten die er in **het** huwelijk **kunnen** zijn **gemakkelijker** dragen'.

De wereld waarin wij leven

Onder het opschrift 'Wat is normaal?', geeft **drs. C. Verkerk-Vegter** ons een **blik** op de samenleving anno 1994 en haar **invloed** ook op **onze** ideeën.

'Samenwonen, trouwen, wel of geen **kinderen krijgen**, als homo's of lesbiennes samenleven, alleen wonen en af en **toe** een relatie met iemand anders beginnen... Het kan **allemaal** in Nederland.

Als je wilt trouwen dan is dat goed,

want je mag kiezen wat bij je past.' Tot de 'kiezen wat bij je past'-sfeer hoort ook dat je relatie **privé** is. **Eigenlijk** vindt men dat het de rest van de wereld, je familie, je **vrienden** en de gemeente, helemaal niet aangaat.

In een **samenleving** waarin het belang van het individu centraal staat, worden **kinderen** al snel gezien als belemmerend. Zorg voor en opvoeding van kinderen mag vooral de eigen ontplooiing niet in de weg staan.

De schrijfster laat zien hoe ook de tijd waarin je leeft je **vormt**. Je bent er een onderdeel van. **Het zit in je, je denken, je voelen, je zijn.** Er worden belangrijke opmerkingen gemaakt over je omgang met dit gegeven.

'In de voorbereiding op een huwelijk, **en** ook in je huwelijk, moet je je verwachtingen van elkaar **niet** laten bepalen door een algemeen **ideaalbeeld**. Laat je **verwachtingen** vooral bepalen door **datgene** wat God je gegeven heeft aan capaciteiten en opdrachten.'

Verkering

Sietia **Kammeraat** was lerares en is nu moeder. Het is haar gelukt een recht op **onze jeugd af geformuleerd** artikel over 'verkering' te schrijven. Een vlot leesbaar verhaal met **een** heleboel '**nadenkers**'. Laten **vooral** ook ouders van verkerende **jongeren** dit verhaal meelezen. 'Verkering is genieten. Absoluut. Maar tegelijk ben je natuurlijk ook aan het bouwen. Je bouwt, als het ware, samen een huis. En het is de bedoeling dat het een stevig huis wordt. Zo stevig dat het je leven **lang staat**. Dat huis is er niet meteen "**helemaal**", je **moet** het steentje voor steentje opbouwen. Het wordt **ook** niet vanzelf **een** huis "dat niet meer stuk kan". Een relatie groeit **niet** vanzelf uit tot iets goeds, daar moet je zorgvuldig en kritisch **aan** werken.'

'In de kindertijd **van** je verkering geniet je en **laat** je je leiden door je gevoel. Daarna komt de puberteit,

N

nieuw uitgekomen

een fase **van** vragen en vechten, van **elkaar** tegen **komen** en elkaar **echt** leren kennen. Die fase is heel belangrijk. Het is jammer, ja zelfs schadelijk, als je **daarvoor weg-**loopt...'

Sterk is het pleidooi van mw. Kammeraat voor eerlijkheid, ook in je lichamelijke **omgang** met elkaar.

Wat je met je lichaam tegen **elkaar zegt moet kloppen** met de werkelijkheid, met wat je aan sociale en geestelijke band hebt **opgebouwd**. Zo **voorkom** je losse, lege seks. Dit onderdeel van het boek eindigt op hoog niveau, dat van het Hooglied:

'Volwassen liefde zoekt zichzelf niet.

Zij is niet uit op eigen bevrediging.

Volwassen liefde geeft, en luistert.

Volwassen liefde is erop uit om tot een zegen te zijn,

tot een zegen voor elkaar, voor je gezin

voor de gemeente waar je bij hoort,

voor de wereld waarin je leeft.

En volwassen liefde wil daar ook een eed aan verbinden.'

Volgende **week** D.V. het vervolg van onze verkenningen.

In de ban van een sekte, door **Hugo Stamm** (sinds 1975 redacteur bij **Tages-Anzeiger** in **Zürich**) over intimidatie en dwang en nieuwe religieuze bewegingen. Hij verdiepte zich al twintig jaar in religieuze sekten.

Ten Have, f 34,90 (180 blz.).

In de Scala-reeks verscheen *Uitzien naar Jezus* van de **hand** van ds. J. Wesseling (geref. predikant te Ede). Het boek behandelt allerlei vragen over de wederkomst van Christus.

Uitgeverij De Vuurbaak, f 16,75 (134 blz.).

Omgaan met verlies, pastorale vragen rond crisis en geloof. Dr. R.R. Ganzevoort (Ned. geref. predikant te Doorn) gaat in op **vragen** rond lijden **die** hij o.a. in zijn **werk** als predikant veel tegenkomt.

Kok Voorhoeve, f 24,50 (148 blz.).

Amos. Notities bij *de* Hebreeuwse tekst en proeve van vertaling, door prof. drs. J.P. Lettinga, 2e oplage, **Kampen** 1996.

Jona/Ruth. Notities bij de Hebreeuwse tekst en proeve van vertaling, door prof. drs. J.P. Lettinga, **Kampen** 1996.

Uitgaven van de **Publicatiecommissie** van FQI (p/a G.J. Pruijssen, Dijkstraat 6, 8261 VX **Kampen**; tel./fax (038) 3322831). Per deel f 6,- (excl. portokosten).

Wie is als Gij?, over de 'schaduwzijden' aan de Godsopenbaring in het **Oude** Testament, zoals Gods toorn en wraak. Dr. H.G.L. Peels (hoogleraar OT-vakken aan de Theol. Universiteit te Apeldoorn) laat zien dat bij **eerlijk** luisteren **naar** de boodschap van het OT op

deze 'schaduwzijden' steeds opnieuw verrassend licht valt. **Boekencentrum**, f 27,50 (169 blz.).

Wakker opweg, een **bundeling** van korte overdenkingen om de dag **mee te beginnen**, door drs. **W.G. Rietkerk** (Ned. Geref. predikant te Utrecht).

Kok Voorhoeve, f 19,90 (104 blz.).

Eigenzinnige Kinderen, een **boek** **dat** de eerste levensjaren, de kindertijd en de puberteit belicht en onderlinge rivaliteit, **overactiviteit** en eigendunk van kinderen behandelt. De auteur is **dr. J. Dobson** (een Amerikaanse christen-psycholoog en gezinstherapeut).

Kok Voorhoeve, f 29,90 (221 blz.).

Als je God niet meer kunt volgen, ...en toch je geloof wil behouden, een praktisch boek voor iedereen die worstelt met **beproevingen** en innerlijk verdriet **dat** niet te begrijpen is (geschreven door dr. J. Dobson).

Kok Voorhoeve, f 29,90 (169 blz.).

Ik geloof, deel 5b, Handleiding voor de catecheet, door M.E. Hoekzema e.a. Uitgeverij De Vuurbaak, f 25,- (69 blz.).

Geschiedenis in opspraak, door N.T. **Bakker** (hoogleraar dogmatiek aan de Universiteit van Amsterdam). De auteur analyseert toonaangevende **geschiedenisconcepties** van vroeger en nu en **verge-**lijkt ze met de nieuwste opvattingen over geschiedenis in de bijbel- en systematische theologie. **Kok**, f 49,- (343 blz.).

M meditatief

De Here schept iets nieuws op aarde: de vrouw zal de man ontvangen.

Jeremia 31 : 15-22

De dood woonde in het huwelijk van God met zijn volk. De bruid taalde niet naar haar man. Israël liet God staan met zijn liefde en deed z'n eigen zin. De bruid moet nu het huis uit. Ze kan zichzelf niets meer wijsmaken.

God weet waar Hij aan toe is. Het probleem is dat zijn bruid niet van Hem kan houden. Het lukt haar niet bij Hem te blijven. Voortdurend loopt ze achter andere goden aan. Nu gaat de deur op slot. Er is geen plaats meer in Gods huis. Ze verdwijnt tussen de andere volken, in de grauwe massa.

Gaat ze onverschillig? Nee. Er zijn de tranen van Rachel. Er is het berouw van Efraïm: bekeer mij, dan zal ik mij bekeren. Laat God haar onbewogen gaan? Nee, Hij mist haar nu al. Dit laat Hem allesbehalve koud. Maar hoe zal Hij haar hart winnen? Hoe zal het afkerige meisje een hunkerende bruid worden? Hoe schakel je van consequent afkerig naar altijd begerig? Kan dat: begering?

God moet terug naar zijn schepingswerkplaats. Hij moet een nieuw hart maken. Een hart dat Hem onvoorwaardelijk en eindeloos liefheeft. Dat hart moet ingeplant worden in zijn bruid. Zo zal Hij het doen. Ik begeer u, daarom zult u Mij begeren.

Terug naar de schepping dus. De Geest zweefde over Maria. Zie: een zoon. God stuurde zijn eigen Zoon achter zijn bruid aan. De deur uit, de ballingschap in, de toorn in. Hij zag God op z'n donkerst. Hij

stond te kijk voor heel de wereld. Je wist niet beter of Hij had het bij God verbruid. Als je zo eindigt... Maar zijn liefde voor de Vader liet zich niet afleiden. Hij houdt minstens zoveel van zijn Vader als zijn Vader van zijn bruid. Het eerste waar Hij aan denkt als Hij uit zijn graf komt, is dat Hij naar zijn Vader wil gaan. Mijn Vader en jullie Vader, zegt Hij tegen zijn discipelen.

Het sterven van Jezus Christus omhult het verlangen van de Bruidegom. De liefde van de Zoon voor de Vader draagt het volk over de drempel van Gods huis. Zijn Geest zegt haar voor: kom! Ze herhaalt zijn lieve beloften. Als ze haar hart reinigt en haar lichaam wast, zegt ze zachtjes bij zichzelf: laten we toetreden... Ze leert een nieuw lied om haar Bruidegom te begroeten. De afkerige weer thuis. De vrouw omhelst de man. Eeuwig verliefd! Ze wil nooit meer weg. Dat is

nieuw op aarde. De onvruchtbare jubelt, de stem van de stamme komt los, de deuren van de gevangenis zwaaien open. Maria zingt. Rachel droogt haar tranen, Sara lacht, Eva leeft op. God geniet. Hemel en aarde stralen. God is ons komen ophalen uit de dood, uit de zonde. Laten we met Christus en de gemeente meegaan naar huis. Of blijf je nog even zitten met je tegenzin?

Extra nummers van De Reformatie...

...kunt u bestellen door overmaking van de kosten op postrekening 40 60 40 t.n.v. De Reformatie-Goes, onder vermelding van jaargang en nummer.

Dit zijn de kosten (incl. porto):

- 1 ex.: f 3,35
- 2 ex.: f 6,00
- 3 ex.: f 8,65
- 4 ex.: f 10,60
- 5 ex.: f 12,55

Na ontvangst van het bedrag wordt uw bestelling per omgaande uitgevoerd.

SCHULDGEVOELEN EN BELOFTEN

J.T. Oldenhuis

Wandelen met God

Een motto

Iemand gaf me een boek te lezen. Het *refrein* is Hein. Die titel zegt al veel. De ondertitel verklaart nog meer: 'Dagen uit een verpleeghuis.' Op de omslag staat een kleurenets van Ivo Saliger uit 1921: 'Arts en dood strijdend om een vrouw'. Titel, ondertitel en omslag zijn voldoende om te **schokken**. Op de eerste pagina staat een motto afgedrukt. Ik laat het in zijn geheel volgen:

- Dokter, *waarom ben ik ziek?*
- *Uw hartklep lekt.*
- *Ja, maar waarom ik?*
- *Wahr, ik roep de dominee wel even.*

Dat blijft **drenzen** in je hoofd. Navrant is het, even navrant als de inhoud van dit boek. Het is confronterend, onthutsend, soms in z'n humor snijgend. Het laat je niet los. Het geeft een blik op de achterkant van mensenlevens. Daar ben je zo maar even niet mee klaar. Maar genoeg daarover nu. **Dat** intrigerende motto. Die vragen, waarvoor een **ander** opgeroepen wordt om ze te beantwoorden. Dat verschil in golf-lengte waarop de **diverse** disciplines van de **zorg** werken. **Die** afgrond **tussen de ene zorg en de andere, terwijl** het gaat om dezelfde mens. Op de breuklijn ligt hij kapot te gaan.

Een envelop

D'r **viel** een envelop door de brievenbus. Eén van die vele bekende: met een venster waarchter je al een **acceptgiro-formulier** ziet opduiken. Zo **komen** er zoveel. Voor **Goede Doelen**. Stichtingen Die Geld Nodig Hebben. Voor echt goede doe-

len. Die zijn er veel in de wereld. Er **zijn** immers veel armen en ellendigen, mensen zonder helper, **kin-**deren in nood, daklozen, **opgejaag-**den, vluchtelingen, asielzoekers, doven, blinden, leprozen, zieken enz., enz. We zouden een kolom kunnen vullen met instanties. De **hulpbehoevenden** leven niet slechts ver weg. Soms zijn ze heel dicht bij. Mensen lopen vast. Waar vinden ze dan hulp? Hoeveel cliënten heeft De Driehoek? Hoeveel mensen lopen bij **Gliagg**. Hoeveel kloppen aan bij het Riagg? Lange wachtlijsten. Vele **opvangadressen**. Nooit genoeg. Verslaafden, vereenzaamd, verbruikten. Je wordt er verdrietig van. Maatschappelijk **werkers** hebben hun agenda's **vol**. Psychiaters ook. Dominees hollen er nog weer overheen. Wanneer zal Jezus **terugkomen**? Hoe zal dat zijn, als er geen **nood** meer is, en de vraag om hulp is verstild?

Ineens zo'n envelop. Een druppel op een gloeiende plaat met een vraag om een druppel op een gloeiende plaat. Er zit een bijsluiter bij. Die lees je dan. En dan eerst maar in de la. **Voor** als er weer eens geld over is. Dat is er niet zo vaak. Maar toch. Alle **beetjes** helpen, nietwaar? **Boe** doen we dat eigenlijk?

De beloften in de Bijbel

Ik lees de bijsluiter even. **Hoe** gaat dat, nietwaar? Iemand van de 'organisatie' **schrijft** over zijn of haar persoonlijke **ervaringen**. Zo **doen** we dat. Er is iemand aan het woord die aan het begin **van** de organisatie heeft **gestaan** waarvoor geld wordt gevraagd. Wat wordt veel goed werk gedaan in de wereld! En

al dat goede werk is tenslotte wel afhankelijk van de financiële basis. Dus van al die kleine beetjes, en hopelijk ook nog eens grote beetjes. En toen stonden daar ineens een paar zinnen die eruit sprongen. Ik citeer: 'wat ons **bewogen** heeft de weg naar de psychiatrie in te slaan was de **ontdekking** dat de beloften uit de Bijbel van geweldige invloed **kunnen** zijn op het dagelijkse leven van mensen en dus **ook** van patiënten. We kregen daardoor ook **meer** zicht op de samenhang van lichaam, ziel en geest. Daarmee op de eenheid van de mens, het **heel** zijn en het heel maken. Deze ontdekking is in theorie misschien niet nieuw, **maar** voor ons **was** dat wel het geval'. Er was een voorval waarin een patiënt met een dodelijke ziekte aan zijn huisarts vroeg: dokter, troost me eens... 'En dan **kun** je niet zeggen: "ik stuur de dominee wel even **langs**".' Zo staat het in die brief.

Hulp vanuit gebedsgemeenschap

Toen begonnen ze een therapieboerderij. Want ze vroegen zich af: 'Wat doen wij nu met al die beloften van God? Geloven we werkelijk dat ze nu nog gelden in het dagelijkse leven? **Kunnen** we mensen troosten met de troost **waarmee** we zelf getroost **zijn**?' Daarbij werd de deskundigheid niet geminacht. Studie werd noodzakelijk geacht. En meer en meer kwam er oog voor de 'wederzijdse beïnvloeding van geloofs- en psychiatrische problemen'. Zo hebben ze met elkaar iets opgezet waarbij een combinatie van psychiatrische hulpverlening, pastorale ondersteuning en **lichamelijk** bezig zijn werd bedacht. En **ik**

lees van één van de **bewoners** in diezelfde bijsluiters nog een **zinnetje** dat me **aan** het denken zet: 'Het gaf me vertrouwen te weten, dat de hulpverleners elke **week** bij elkaar kwamen **om** te bidden voor hun **werk**, voor elkaar, voor ons'.

En nu laat ik die bijsluiters **voor** wat ze is. U **zou** kunnen denken dat ik deze rubriek ga gebruiken voor fondswerving. En daar is ze niet voor bedoeld. Wie **meer** over die bijsluiters wil **weten** leze maar de kleine lettertjes die onder dit artikel staan. Ik zou **willen** vragen: hoeveel gesprekken voeren we onder elkaar op de manier die ik citeerde **van** het motto **waarmee** ik begon? En hoe vaak zitten we niet juist met de handen in het haar omdat we op geheel verschillende golf-lengtes opereren? **Hoe** vaak **ontbreek** het **aan** een harmonieus tegen **elkaar** afwegen van **geloofs-** en psychiatrische **problemen**? Ineens dat zinnetje: wat doen we met Gods beloften? Worden we er nog mee getroost? Kunnen we anderen er nog mee **troosten**? Hoe dan op een verantwoorde manier? Hoeveel gesprekken lopen niet dood in de waarom-vragen, waar **we** liefst een ander bij roepen om die te beantwoorden. 'Wacht, ik stuur de dominee wel even.' 'Ja, vraag dat maar aan je psychiater.'

Schuldgevoelens

De zaak die ik hier aansnijdt is te groot **voor** behandeling in deze rubriek. Maar toch: die schuldgevoelens waarvan de ene keer wordt gezegd dat ze er **niet moeten** zijn, omdat ze de uitbloei van het leven **belemmeren en zelfs het** leven **beschadigen**. En wie zal dat ontkennen? En **een** andere **keer** is er iemand op een preekstoel bezig die zegt, dat ons leven veel te oppervlakkig gaat worden en dat veel te snel **wordt** aangenomen dat de aanduiding '**verbondskind**' zo iets betekent als: het zit ook **allemaal** wel goed. Denkt men er wel over na, wie God is, wat Hij vraagt. Wordt

er wel aandacht gegeven aan de thema's van zijn heiligheid, zijn toorn, de verwoestende werking van de **zonde**? Is er wel berouw en bekering? Zijn er wel schuldgevoelens? En is er wel het persoonlijke **besluit** om God te dienen? **En** zijn deze vragen niet **evenzeer** terecht? Het probleem **van** het hulpeloos zijn toch schuldig.

Luther

Luther, de pastor, zei het al: '**de verbrokenheid** (en dat zijn toch de schuldgevoelens) en het geloof (en dat is de zekerheid van de vergeving) worden vereist en zijn onscheidbaar'. En hij prentte de wet in. Harde woorden vermeed hij niet. '**Voor** de vergeving van de zonden is **erkenning** van de zonden vereist. **Erkenning** van de zonden komt **slechts** door de wet. Dus is de wet vereist **voor** de vergeving **van** de zonden.' De **citaten** zijn te vinden in het boekje *De zonde uit beeld*. **Was** de inzet **van zijn** stellingen niet, dat het hele leven boete moet zijn? **Je schrikt** ervan. **Wie** krijgt dan geen schuldgevoelens?

En tegelijk heeft er misschien wel niemand zo onbevangen gesproken over de 'lieve God': 'Lieve Vader, daarom kom ik en bid ik, opdat U mij vergeeft, niet dat ik met **werken** genoeg doen of verdienen **kan**, maar omdat U het beloofd heeft'. Wat een opluchting zijn de beloften van **God**. Is het niet noodzakelijk die **eenheid** te **zien** en te **voelen**? Hoe luidde die zin ook alweer? Wij hebben ontdekt dat de beloften uit de Bijbel van geweldige invloed **kunnen zijn** op het **dagelijkse** leven **van** mensen en dus ook van patiënten. En: Deze ontdekking is **in theorie** misschien niet **nieuw**, maar **voor** ons **was** dat **wel het geval**. En toch zei de dokter niet: 'Wacht, **ik** roep de **dominee** wel even', maar hij richtte een therapie-boerderij op, waarover één van de bewoners **schrijft**: 'Het gaf me **vertrouwen** te weten, dat de hulpverleners elke week bij elkaar

kwamen om te bidden voor **hun werk**, voor elkaar, voor ons'.

Ik geef nog een citaat van Luther, die zich niet in algemeenheden verloor, maar die heel duidelijk **toege-spijst** 'onderscheidenlijk' durfde te **spreken**. **De oppervlakkigen** **wees** hij op de wet. 'De wet is vereist voor de vergeving van de zonden'. En tegelijk: 'Tegenover **terneer** geslagen, verschrikte, ellendige, angstige, aangevochten **gewetens** is het **niet** nodig om de wet **in te prenten** of zelfs maar te onderrichten. Het is juist nodig hun dat deel van **Christus**' toespraak voor te houden waar Hij in zijn naam beveelt **om** de vergeving van de zonden te prediken. Zodat **zij** die **wanhopig** en verschrikt zijn, leren niet te **wanhopen**, maar te vluchten tot de genade en de **barmhertigheid** die wordt voorgesteld in Christus'.

Welzalig hij die harmonie vindt **nissen** de schuldgevoelens en de beloften van God.

De citaten uit de rondzendbrief zijn ontleend aan: *Nieuwsbrief* 23, Stichting In de Wingerd, Hullenweg 6, Postbus 28,8190 AA Wapenveld; de citaten van Luther zijn overgenomen van F. van der Pol, 'Het wonder van de vergeving, Luther over zonde, schuld, belijdenis en vergeving'; in: J.W. Maris en F. van der Pol (red.), *De zonde uit beeld*, Barneveld 1994.

HET GETUIGENIS VAN DE HEILIGE GEEST IN HET LICHT VAN DE SCHRIFT

A.N. Hendriks

Achtergronden

In het voorgaande artikel gaven wij aandacht aan wat invloedrijke gereformeerde theologen gezegd hebben over het getuigenis van de Heilige Geest, met name met betrekking tot het erkennen van de autoriteit van de Schrift als Gods eigen Woord. Eerder stonden wij stil bij het onderwijs van Calvijn en luisterden wij naar wat in gereformeerde belijdenisgeschriften over het getuigenis van de Geest beleden is. Het wordt nu tijd voor een afronding. Daarbij willen wij ook vragen naar het Schriftbewijs. Geeft de Schrift ons aanleiding om in verband met de erkenning van de Schrift te spreken over een getuigenis van de Heilige Geest in ons hart? En mogen wij dit getuigenis ook betrekken op de zekerheid van het heil?

De Schrift als getuigenis van de Geest

Wanneer H. Bavinck handelt over het getuigenis van de Geest in ons hart, wijst hij met nadruk erop, dat allereerst het de Heilige Schrift is, waarin wij het getuigenis van de Parakleet, de Trooster, ontmoeten. De Geest getuigt allereerst in de Schrift, 'deze is het getuigenis, de pleitrede des Heiligen Geestes voor Christus, die Hij uitspreekt en handhaaft al de eeuwen door. Dat **testimonium Spiritus Sancti** in S. Scriptura gaat vooraf en ligt ten grondslag aan het getuigenis, dat de Heilige Geest aflegt in de harten der gelovigen!' Terecht wijst Bavinck hier op de Schrift. Als **het** gaat over het getuigenis van de Heilige Geest, dan moet eerst de Schrift

voor onze aandacht komen. Tal van **Schriftplaatsen** verkondigen ons dat wij in de Schrift met het **getuigenis van de Heilige Geest** hebben te **doen**. Dit geldt **zowel** voor **het Oude** als voor **het Nieuwe Testament**. In de brief aan de Hebreëen wordt meer dan eens een gedeelte uit het Oude Testament aangehaald als een **woord van & Heilige Geest** (vgl. Hebr. 3 : 7; 9 : 8; 10 : 15). Petrus zegt dat de Geest van **Christus** in het **woord** van de oudtestamentische profeten '**getuigde**' van al het lijden **dat** over Christus zou komen en van al de heerlijkheid daarna (1 Petr. 1 : 11). Van **deze** profeten zegt de apostel ook, dat zij **door** de Geest gedreven gesproken hebben (2 Petr. 1 : 21). Johannes schrijft zijn evangelie als een '**getuigenis**' (Joh. 21 : 24). De

apostelen treden op als Christus' getuigen (Hand. 1 : 8; 4 : 33). Met het oog op die functie en dat werk wordt hun **ook** de Geest als **Parakleet** beloofd (Joh. 15 : 26, 27; Hand. 1 : 8).² Die zal hun alles leren en hun te binnen brengen al wat Christus gezegd heeft (Joh. 14 : 24) en hun **de** toekomst verkondigen (Joh. 16 : 14, 15). De Parakleet zal hen zo toerusten en in dienst nemen, dat hun mond zijn mond wordt en **hun** getuigenis zijn getuigenis (vgl. Hand. 5 : 32). Daarbij staat hun optreden als getuigen in 'wereldwijde perspectieven en forensische verbanden'.³ God heeft een geding met **de** wereld (vgl. Joh. 16 : 8). In dat geding legt de Geest door de mond van de apostelen zijn getuigenis over Jezus de Christus af. De Geest nu, die door de mond van profeten en apostelen getuigde, heeft er ook voor gezorgd dat zijn getuigenis op schrift werd gesteld en in de heilige boeken **voor** altijd werd vastgelegd. De Schrift **is**, naar het woord van Paulus, *theopneustos*: door God geademd.⁴ De apostel wil met deze typering ons het karakter van de Schrift vanuit haar oorsprong op het hart binden. God heeft haar door zijn adem **tevoorschijn geroepen**! Zij is ons door zijn Geest gegeven. De Schrift is het eigen Woord van God de Heilige Geest. Wanneer wij over het getuigenis van de Heilige Geest nadenken, zal eerst de Schrift voor onze aandacht moeten komen. Zij is het getuigenis van de Geest.

Is de Schrift onmachtig?

Wanneer nu de Schrift het getuigenis van de Geest **is**, **waarom** is **er**

dan nog een innerlijk werk van de Heilige Geest nodig om **ons** tot erkenning **van** de Schrift te brengen? Is de Schrift dan niet toereikend om **ons** eigenwijze **hart** te overwinnen? Verdraagt de **leer** van het getuigenis **van** de Geest in ons hart zich wel met de majesteit van de Schrift **als** het Woord van de Geest? Geldt van dit Woord niet dat het levend en krachtig is (Hebr. 4 : 12) en spreekt Paulus niet **over** het vermogen van de Schrift om wijs te maken tot behoud (vgl. 2 Tim. 3 : 15)?

Opvallend is dat artikel 5 N.G.B. zowel nadrukkelijk de *theopneustie* van de Schrift belijdt **alsook** spreekt **over** het getuigenis **van** de Geest in onze harten. Blijkbaar heeft men tussen die beiden geen **enkele** spanning gevoeld!

Het getuigenis van de Geest in onze harten omtrent de Schrift doet niets af van de majesteit van de Schrift. Dat vonden wij ook bij Calvijn. Dat getuigenis is namelijk niet noodzakelijk, omdat de *Schrift onmachtig* is om ons te overtuigen, maar omdat **wij** van nature **onmachtig** zijn de **Schrift** in haar majesteit te zien en te erkennen. Calvijn sprak van onze blinde ogen en onze niet-meer-ongerepte zinnen. Deze onmacht aan onze kant leert de Schrift, wanneer zij zegt, dat een **ongeeestelijk mens** niet aanvaardt hetgeen **van** de Geest van God is (1 Kor. 2 : 14); de **psalmist** bidt: 'Ontdek mijn ogen, **opdat** ik aanschouwe de wonderen uit uw wet' (Ps. 119 : 18) en Paulus **voor** de gemeente vraagt om 'verlichte **ogen uws** harten' (Ef. 1 : 18).

Mensen kunnen de Schrift lezen en horen en toch ontoegankelijk blijven voor haar getuigenis. De Schrift zegt ons dat dit getuigenis ook kan worden verworpen (vgl. Hand. 13 : 46; 1 Petr. 2 : 8). Willen mensen gelovig gehoor geven aan de Schrift, dan is er, om met de *Confessio Gallicana* te spreken, de innerlijke overreding **van** de **Heilige Geest** noodzakelijk. Hij moet ons hart te sterk worden en het doen buigen **voor** de majesteit van

de Schnft. Dit nu is het getuigenis **van** de Heilige Geest in ons hart. Een getuigenis dat dus geen afbreuk doet aan de **majesteit van** de Schrift, maar mensen juist tot erkenning van die majesteit brengt. Niemand kan zeggen: Jezus is ~~Hebr.~~ dan door de Heilige Geest (1 Kor. 12 : 3). Niemand kan ook belijden: de Schrift is het Woord van God, dan door diezelfde Geest!

Geen twee sporen

Hoewel S. Greijdanus bij het getuigenis van de Geest in ons hart de band met hei uit de Schrift tot ons komende Woord van de Geest wil bewaren, zien wij bij hem zich toch een zekere scheiding tussen Woord en Geest voltrekken, wanneer het gaat om onze 'innerlijke geschiktheid' om door de Schrift 'aangedaan' te kunnen worden. Deze geschiktheid wordt 'onmiddellijk, d.i. **unvermittlek**' bewerkt **door** de Heilige Geest. Greijdanus ~~noemt~~ het getuigenis van de Geest in ons hart in **onderscheiding** met de werking, welke uitgaat van de Schrift, 'eene daarbij komende werking'.⁵

In zekere **zin** voert de Heilige Geest om ons tot erkenning van de Schrift te brengen, een twee-sporen-beleid: eerst werkt **Hij** **zonder** het Woord de innerlijke geschiktheid, en daarna brengt Bij **mét** het Woord, dat ons nu kan 'aandoen', tot de erkenning van de Schrift. Er **moet** een extra **werking van** de Geest uitgaan, wil er bij ons sprake zijn van een **toegang** van het Woord van de Schrift.

Doordat Greijdanus het zo stelt, wordt ook begrijpelijk, waarom hij er zo haast krampachtig **voor** pleit deze bijkomende werking van de Geest toch te zien als iets van *for-mele aard*, 'zonder materiële bewustzijnsinhoud'. Deze extra werking van de Geest zonder middel mag **geen** inhoud hebben, want anders komt men terecht op de doperse Lijn, waarbij de Geest openbaring geeft buiten het Woord van de Schrift om!

Hoezeer het te waarderen is dat Greijdanus zich wil wachten voor deze doperse visie, toch verdraagt zijn opvatting zich niet met **wat** de Schrift zegt **over** het getuigen **van** de Heilige **Geest**. Dit getuigenis heeft wel degelijk inhoud. Een inhoudsloos getuigenis is een contradictie in **terminis**! Getuigen heeft in het Nieuwe Testament altijd betrekking op iets waarvan getuigd wordt. Alleen al de Schriftplaatsen over de *Parakleet* in Johannes 14-16 maken het onmogelijk om bij het getuigenis van de Heilige Geest te denken aan een getuigenis **zonder** inhoud.

De Heilige Geest is de Geest van de *waarheid* (Joh. 16 : 13). Hij getuigt in en met 'het woord der waarheid' (Ef. 1 : 13). Dat zullen wij ook bij zijn getuigenis omtrent de Schrift in onze harten moeten vasthouden. Wanneer de Geest in onze harten getuigt **dat** de Schnft Gods eigen Woord is, is dat hetzelfde **getuigenis**, dat Hij in de Schrift **over** de Schrift geeft. Het getuigenis van de Geest in onze **harten** is dit, dat de Geest *zijn getuigenis in de Schrift in o m e harten indraagt en aan onze harten* bezegelt. **S.P. Dee** wijst erop dat Calvijn 'op onnoemelijk veel plaatsen' het inwendige getuigenis van de Geest verbindt met ons **hart**.⁶ Op dat 'in **onze** harten' ligt hier dan ook de nadruk (vgl. art. 5 **N.G.B.**) Wat de Geest over de Schrift zegt in de Schrift, doet **Hij** weerklink vinden in onze *harten en zo komen* wij tot gelovige aanvaarding van de **Schrift** als 'door **God** **geademd**'.

Dit werk van de Geest is nodig, niet omdat de Schrift onmachtig is, maar omdat wij van nature onmachtig zijn om de Schnft als Gods Woord te zien en te horen! Het gaat hierbij niet om een bij-het-Woord-komende werking van de Geest, maar om een **met-het-Woord**-doordringende werking van de **Geest**.⁷ De Heilige Geest verleent effect aan zijn Woord, doordat Hij met dat Woord **doordringt** tot in ons hart.

De Geest doet zijn eigen stem, die in het Woord klinkt, weerklank vinden in ons hart.

Wat zegt de Schrift?

Terecht is erop gewezen, dat wij in het Nieuwe Testament **geen** plaatsen vinden, **waar** het getuigenis van de Heilige Geest expliciet betrokken **wordt** op de erkenning van de Schrift als Gods eigen Woord. **Hoe** kwam Calvijn ertoe toch in verband met deze erkenning te spreken over het getuigenis van de Geest? Calvijn kwam daartoe, omdat hij het buigen voor de Schrift en de zekerheid van het heil bijeenhield. Het is één zekerheid over het Woord én over ons behoud, die de Heilige Geest bij Gods kinderen werkt. Dit gaf Calvijn aanleiding om de woorden 'verzegelen' en 'getuigen' (vgl. Rom. 8 : 16; Ef. 1 : 13) niet exclusief te betrekken op het zeker-zijn van het heil, maar die ook te gebruiken in verband met de zekerheid die de Heilige Geest ons geeft ten aanzien **van** de Schrift?

Wanneer wij **met** Calvijn vasthouden dat het gaat om één getuigenis met betrekking tot de Schrift én de **boodschap van de Schrift**, is er alle reden om de innerlijke **overreding ten** aanzien van het gezag van de Schrift aan te duiden als het getuigenis van de Heilige Geest.

Ik zou in dit verband ook aandacht willen vragen voor de Parakleet-teksten in **Johannes** 14-16. Is de Geest niet voluit als **Getuige** bezig, wanneer Hij het Woord van de Schrift in **ons** hart indraagt en met zijn doordringende werking ons tot **erkenning** van de Schrift brengt? Dringen de Parakleet-teksten ons er niet toe hier van het getuigen van de Geest in ons hart te spreken? Belangrijke Schriftplaatsen zijn hier met **name** 1 Johannes 5 : 6 en 1 Johannes 5 : 10. In de eerste **lezen** wij: 'En de Geest is het, die getuigt, omdat de Geest de waarheid is'. Water en bloed, Jezus' doop **en** kruisdood, zeggen ons dat

de Zoon **van** God 'in het vlees' gekomen is. **Maar** de kroongetuige is de Geest. Hij is 'de getuigende', **zo** als de apostel **letterlijk** schrijft. Dat wil zeggen: Hij is de beslissende Getuige, van wiens getuigenis alles **afhangt**. De Geest kan kroongetuige zijn, 'omdat de Geest de waarheid is', omdat Hij de waarheid in Persoon is. Zijn getuigenis is onbetwistbaar.

Dit getuigenis van de Kroongetuige blijft niet buiten Gods kinderen. Johannes schrijft immers in vers 10: 'Wie in de **Zoon** van God gelooft, heeft het getuigenis in **zich**' S. Greijdanus tekent hierbij aan: 'Dat getuigenis dringt dan door in het hart van den **geloovige**, zoodat hij in zijn binnenste de kracht en waarheid **daarvan** gevoelt, en zekerlijk weet, dat de **Heere** Jezus de **Zone** Gods is, en dat God Zelf dit getuigt!'

Naast de Parakleet-teksten wettigen mijns inziens juist deze Schriftplaatsen te spreken over het getuigenis van de **Heilige** Geest in onze **harten**, wanneer het gaat om de erkenning van de Schrift én de zekerheid **van** het heil.

In **verband** met het getuigenis van de Heilige Geest heeft men ook altijd weer gewezen op Romeinen 8 : 16, waar Paulus schrijft: 'Die Geest getuigt met onze **geest**, dat wij kinderen Gods zijn'. De **ruimte** ontbreekt om hier breed op **deze** tekst in te gaan. Duidelijk is dat de apostel niet zozeer spreekt over een getuigen van de Geest 'aan' onze **geest**¹⁰, als wel over een getuigen van de Geest 'met' onze geest. Het werkwoord dat Paulus gebruikt, duidt op het optreden als getuige met een ander mee, waarbij het getuigenis van die ander wordt bevestigd.¹¹

Onze geest, ons gelovige 'ik', getuigt dat wij kinderen van **God** zijn: wij roepen God als Vader aan (vers 15), **wij** hopen op de heerlijkheid van God (vers 25), wij **weten** van en vertrouwen in Gods leiding (vers 28). Zoals de Geest **ons** te hulp komt in ons bidden (**vers** 26),

zo is Hij ook hier onze Helper: Hij draagt en **schraagt** het getuigenis van onze geest door zijn getuigenis. En zo is dat getuigenis van onze geest mogelijk en wordt het in stand gehouden. Dankzij de Heilige Geest gaat het niet in aanvechting ten onder.

Omdat de Geest volgens het Nieuwe Testament **altijd** getuigt in en met het Woord, **kan** het hier niet gaan om een 'onmiddellijke' **verzekering**¹², maar zullen wij bij dit getuigen van de Geest met **onze** geest **moeten** denken aan de krachtige bevestiging van het Woord in ons hart. Dat Woord – en met **name** de **belofte** van de aanneming tot kinderen – roept de Geest met **kracht** in ons hart uit. En **zo** weten wij, dwars tegen **alle** aanvechting in, dat wij kinderen van God zijn. Romeinen 8 : 16 moet zeker genoemd worden, wanneer het gaat over het getuigenis van de Geest in verband met ons zeker-zijn van het heil. Omdat **Schriftgeloof** en **heils**geloof niet te scheiden zijn, **kan** deze tekst **ook** genoemd worden, wanneer het gaat om de erkenning van de Schrift.

Op zichzelf behoeft er geen bezwaar te zijn, het getuigenis van de Geest met betrekking tot de zekerheid van **&** volharding apart te belijden, zoals de Dordtse Leerregels dit **doen** in **V,10**. Vergeten wij niet, dat de vaders **van** Dordt zich **moesten** weren tegen de Remonstranten, die niets wilden weten van het getuigenis van de Heilige **Geest**.¹³ Als wij van het getuigenis van de Geest maar geen afzonderlijke instantie maken, los van het geloof in Gods beloften, op de weg naar de zekerheid van het behoud. Want het geloof in **Gods** beloften is juist **vrucht** van het getuigenis van de Geest: Hij legt die beloften aan ons hart en roept **ze** in ons binnenste krachtdadig uit!

Afsluiting

Wij **zijn** aan het eind van **onze**

tocht langs Calvijn, gereformeerde belijdenisgeschriften en enkele invloedrijke gereformeerde theologen gekomen. In dit artikel hebben wij vooral naar de Schrift willen luisteren. Ik hoop, dat de lezer duidelijk is geworden wat een schat wij hebben in de leer van het getuigenis van de Heilige Geest, zoals die door Calvijn is ontvouwd. Wat de gereformeerde kerken in het voetspoor van Calvijn in artikel 5 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis en in hoofdstuk V, 10 van de Dordtse Leerregels omtrent het getuigenis van de Geest beleden hebben, dient met kracht gehandhaafd te worden. Want deze belijdenis van het getuigenis van de Geest honoreert eerbiedig **onze onmacht**; het doordringende werk van de Geest is nodig, willen wij gehoor geven aan de Schrift. Deze belijdenis honoreert tegelijk eerbiedig de **vrijmacht van de Geest**: Hij is niet in de Schrift gevangen, zij blijft zijn instrument, waarmee Hij doet wat Hem behaagt.¹⁴

Het Woord is het **zwaard** van de Geest (Ef. 6 : 17). Het is ook het zwaard van de Geest. Beide waarheden worden geëerbiedigd in een schriftuurlijke leer van het getuigenis van de Heilige Geest!

¹ H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, I, Kampen 1928⁴, p. 558.

² Het Griekse woord *parakleet* kent vele betekenissen. Luther vertaalde, in navolging van enkele kerkvaders, met 'Trooster'. Het woord kan aanduiden een pleitbezorger, vgl. 1 Joh. 2 : 1. Herman Ridderbos, *Het evangelie naar Johannes*, II, Kampen (1992), meent dat *Parakleet* in Joh. 14-16 niet de in het Griekse en hellenistische spraakgebruik gangbare betekenis heeft. 'Parakleet' – zo mogen wij concluderen – heeft hier dus een specifieke betekenis, die in onze taal (en vele andere) moeilijk adequaat in één woord valt uit te drukken, maar waarvan de dominerende gedachte is: iemand die bijstand biedt in een hulpbehoevendesituatie' (p. 152). Vgl. W. van 't Spijker, *De Heilige Geest als Trooster*, Goudriaan-Kampen 1986, p. 7 e.v.

³ G.C. Berkouwer, *De Heilige Schrift*, I, Kampen 1966, p. 58 wijst hierop. R. Schippers, *Getuigen van Jezus Christus in het Nieuwe Testament*, Franeker 1938, zegt dat de getuige volgens het N.T. allereerst ooggetuige is, maar voegt eraan toe: '...wanneer Christus zijn apostelen als *martires* betitelt, is een tweede element in de betekenis van het woord de juridische kleur van het begrip. De getuige heeft zijn betekenis in het pro en contra van het juridisch proces' (p.

103).

⁴ Breder hierover C. Trimp, 'Heilige Geest en Heilige Schrift', in: *Hoe staan wij ervoor? Actualiteit van het gereformeerd belijden*, red. J. Kamphuis e.a., Bameveld (1992), p. 114 e.v.

⁵ C. Trimp, *Tot een levendige troost* zijns volks, *Gees* 1954, p. 149, noot 17, meent dat S. Greijdanus hier gaat in het voetspoor van B. Bavinck. Het merkwaardige is echter dat Bavinck, wanneer hij handelt over het getuigenis van de Geest omtrent de Schrift, niet spreekt over een bijkomende werking van de Heilige Geest. De Geest verzegelt het woord van de openbaring in ons hart (*Gereformeerde Dogmatiek*, I, Kampen 1928⁴, p. 558). Het getuigenis van de Geest 'doet alleen de waarheid, die buiten en onafhankelijk van ons bestaat, als waarheid verstaan en verzekert en verzegelt ze mitsdien in het menselijk bewustzijn' (a.w., p. 558). Bavinck meent dan ook dat het getuigenis van de Geest 'uit de Schrift' in het hart van de gelovige 'doordringt' (a.w., p. 568).

Maar wanneer Bavinck later over het Woord als genademiddel handelt, spreekt hij wel over 'eene bijkomende, eene subjectieve werkzaamheid, niet eene werkzaamheid per verbum maar cum verbo, een openen van het hart...' (*Gereformeerde Dogmatiek*, N, Kampen 1930⁵, p. 440).

⁶ S.P. Dee, *Het geloofsbegrip van Calvijn*, Kampen (1918), p. 117.

⁷ C. Trimp, 'Is de prediking uiterlijk?', in: *Bezielend verband. Opstellen aangeboden aan prof. J. Kamphuis*, Kampen 1984, wijst in dit verband op de Leerregels van Dordt: 'D.L. III/IV, 11 spreekt dan ook niet van het "erbij-komen", maar van het "doordringen" van de Heilige Geest tot in het diepst van de mens' (p. 229).

⁸ G.C. Berkouwer wijst erop dat de reformatorische belijdenis het getuigenis van de H. Geest verbonden heeft met het Schriftgehoof. 'Daarin ligt een verwijzing naar de ho-

norering van de volle diepte van het bijbels geloofsbegrip, omdat er in besloten ligt, dat "Schriftgeloof" alleen in deze verbanden mogelijk en werkelijk is, nl. de verbanden van het getuigenis des Geestes aangaande Christus en Zijn heil' (a.w., p. 69).

⁹ S. Greijdanus, *De brieven van de apostelen Petrus en Johannes, en de brief van Judas*, Amsterdam 1929, p. 522.

¹⁰ Zo bijv. de Catechismus van Emden (1554), die in antwoord op de vraag: waar door weet u zeker dat u een waar christen bent?, zegt: 'Thom ersten uth der getüchnisse des heiligen Geistes, die mynem geiste, dorch dem geloven... tüchnisse geifft, dat ick ein Kindt Gades bin' (vgl. E.F.K. Muller, *Die Bekenntnisschriften der reformierten Kirche*, Leipzig 1903, p. 686,667).

¹¹ Vgl. R. Schippers, a.w., p. 81.

¹² S. Greijdanus, *De brief van den apostel Paulus aan de gemeente te Rome*, I, Amsterdam 1933, p. 371 wekt die indruk, wanneer hij schrijft: '...maar ook rechtstreeks door eene daarbijkomende, afzonderlijke getuigenis'.

¹³ Vgl. A.D.R. Polman, *Onze Nederlandse Geloofsbelijdenis*, I, Franeker z.j., p. 233.

¹⁴ Daarom spreken de gereformeerden zowel over het werk van de Geest 'door het Woord' (per verbum) als 'met het Woord' (cum verbo). G.C. Berkouwer merkt op: 'In het "per verbum" kan tot uitdrukking komen de zinrijke functie van het Woord der prediking, in overeenstemming met het spreken van de Schrift zelf, die zo nadrukkelijk van de kracht van het W v r d gewaagt, dat men waarlijk niet voor het "per verbum" behoeft terug te schrikken. Tegelijk kan men van "cum verbo" spreken, om daarmee aan te duiden, dat het niet gaat om een automatisch effect van de prediking en om te accentueren, dat het Woord alleen door de kracht & Geestes kan worden aangenomen' (a.w., p. 210,211).

P.L. Los

Van gelijke beweging als wij

– over leren van-, omgaan met- en behandelen van mensen zoals wijzelf zijn –

In deze uitgave, het 24e deeltje van de serie **Pastoraal Perspectief**, behandelt de auteur diverse onderwerpen. De auteur, bekend om zijn heldere en treffende toonzetting, behandelt onder andere: hypnotherapie, valkuilen in de hulpverlening, intolerantie en rouwverwerking.

112 pagina's, ingenaaid, £ 16,50

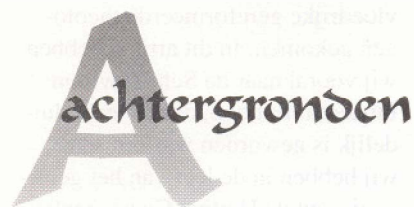
Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, Telefoon 0113-215591

*T*er introductie op de twee artikelen, die in deze rubriek een plaats ontvangen, wil ik een korte toelichting geven op de titel.

Het (Latijnse) werkwoord 'institueren' betekent o.m. 'opstellen'. Een 'institutie' is dus een 'opstelling'. Het woord kan gebruikt worden voor het opstellen van een reglement. Als mensen met elkaar een vereniging of organisatie stichten, is er sprake van een gemeenschappelijk beraad. Er wordt niet een particulier initiatief ondernomen, maar er komen afspraken, waarbij iedere deelnemer een stukje verantwoordelijkheid draagt voor het bereiken van het doel. Legt men in een zgn. 'huishoudelijk reglement' de doelstelling, afspraken en plichten vast, dan kunnen wij dat geheel een 'institutie' noemen.

Een 'institutie' is dus een 'opstelling'. Dat woord kunnen wij ook in een andere richting gebruiken.

Wie lesmateriaal ordent en opstelt, is bezig met geordend onderricht. Daarom noemde men oudtijds ook een 'leerboek' een 'institutie'. Denk aan het (in 1536 aangevangen) vermaarde en nooit verouderende levenswerk van Calvijn: **Institutie of Onderwijzing in de christelijke godsdienst**.

Stel u voor, geachte lezer, dat u in staat zou zijn uzelf in gedachten 430 jaar in de geschiedenis terug te verplaatsen. Tracht u (met andere woorden) in te denken dat u als meelevend kerklid omstreeks 1565 leefde.

Tot op dat moment had u intensief meegeleefd met de beweging van de reformatie van de kerk, zoals die beweging zich over Europa vanuit het Duitse Wittenberg had verspreid.

Zelf was u als bewoner van de lage landen gegrepen door de reformatische prediking, zoals die vanuit Zwitserland, Frankrijk en Vlaanderen de Nederlanden onder veel strijd en moeite had bereikt. En u beseftte maar al te goed, dat de re-

formatische impulsen die via geschriften en predikers u bereikten, vooral afkomstig waren uit het Genève van Johannes Calvijn. Maar kort geleden drong in Nederland het droevige bericht door, dat Calvijn in het voorjaar van 1564 op 54-jarige leeftijd was overleden. Dat bericht zal als schokkend nieuws dom ieder ervaren zijn. Ook u beseftte dat de kerken voortaan verder moesten zonder de steun, adviezen, leiding en voorlichting van de grote voortrekker uit Genève. Luther was al achttien jaar eerder, op 62-jarige leeftijd, gestorven. En nu ontviel ons ook de imposante Calvijn.

Er begon een nieuw tijdperk voor

de kerken van de Reformatie, zeker hier in Nederland. Bij alle druk en vervolging kwamen er allerlei nieuwe opdrachten naar de kerken toe. Laten wij een poging doen om ons die situatie in te denken.

Meer dan ooit tevoren zullen de ambtsdragers in die dagen zich gerealiseerd hebben, dat de kerken haar toekomst niet konden zoeken in de verheerlijking van het, ongetwijfeld spectaculaire, verleden: de grote dagen van Luther, Calvijn en andere voortrekkers. Niemand kan immers leven van de strijd en de glorie van vroeger. Want terwijl wij de ouden zien sterven en hen begraven, staat tegelijk een nieuwe generatie op. De verantwoordelijke

ouders zullen wat anders moeten doen dan het bouwen en vertonen van de praalgraven van de voortrekkers, voorzover die graven al voorhanden waren. Ook kerken kunnen niet leven van de sterke verhalen over 'vroeger'.

Juist met het oog op de toekomst moesten in de landen waar de Reformatie was doorgedrongen, de kerken meer dan ooit ernst maken met de noodzakelijke eigen organisatie. Want uiteindelijk is alle organisatie er met het oog op de bewaring en de voortgang van het evangelie in de tijd van de mensen.

Dankbaar voor alles wat reeds ontvangen was (uit Genève, Heidelberg, Londen enz.), beseften de gelovigen dat het begonnen werk vroeg om voortzetting en uitbouw.

- Er moesten *kerkordes* komen om de ambtelijke werkzaamheden te regelen.
- Er moesten *geloofsbelijdenissen* ontworpen worden.
- Er waren *liturgieën* en *liturgische geschriften* nodig.
- Het onderricht van de jongeren vroeg om *catechetische teksten*.
- Er moest voorzien worden in de behoeften aan voorgangers en dus moesten er *opleidingsinstituten* komen.
- Bovendien lagen de reformatorische kerken onder vuur, wat betreft hun *leer*.

Er waren de aanvallen van de beroemde theologische instituten, die de *roomse leer* met veel geleerdheid verdedigden en uitdroegen.

Er waren controversen met de *Lutheranen* en met de *Dopersen*, in Duitsland en andere landen.

De *Socinianen* liepen door Europa en ook binnen de omheining van de gereformeerde theologie-in-wor-ding konden elke dag verderfelijke ketterijen omhoog komen (Hand. 20 : 29, 30) (denk maar aan het humanisme en het Remonstrantisme in Nederland).

Om kort te gaan: er was een sterke roeping tot het bedrijven van *theologie*, met name: bijbeluitleg, dogmatiek, ethiek.

En daaruit zou als vanzelf voortkomen de confrontatie met gangbare nieuwe filosofieën, denkwijzen, wereldbeschouwingen – want zeker in de zestiende eeuw stond het denken in Europa niet stil.

Al deze dingen, die wij tot nu toe opsomden, behoren bij het leven van de kerk. Confessies, leerovereenkomsten, kerkordening, regeling van ambtelijke diensten, stichten van opleidingsscholen – het behoort alles tot de zorg voor de toekomst van de kerk. Het zijn maatregelen die getroffen worden met het oog op de samenleving van de gelovigen. Het gaat niet om particuliere liefhebberijen of persoonlijke behoeften, maar er zijn gemeenschappelijke belangen aan de orde. En het gaat ook niet louter om vandaag, maar de zorg raakt de komende generaties. Wanneer u het deftig wilt zeggen, zou u kunnen spreken van de zorg voor de '*instituties*' van de kerk: afspraken en ordeningen, die uitrijzen boven de belangen van één persoon en boven de behoeften van het moment.

Het geheel van al deze '*instituties*' zou u het '*instituut*' van de kerk kunnen noemen.

Kortom: na de *Institutie* van Calvijn moeten er andere '*instituties*' komen. Zij vormen het *gebinte* van

de kerk, waardoor de kerk de stormen van de tijden en het woeden van de wereld kan verduren.

Gebinte is het samenstel van balken die de hoofddelen van een gebouw of getimmerde onderling verbinden – aldus ons aller Van Dale.

Mocht u daaraan behoefte hebben, dan zou u over het doel, de functie en het nut van de '*instituties*' veel verstandige verhalen kunnen lezen, die ons van de zijde van de (godsdienst)sociologen zijn aangeleverd. Een handige introductie wordt ons b.v. gegeven door de gebroeders H. en W. Goddijn in hun *Sociologie van kerk en godsdienst*, Antwerpen 1966, m.n. hfdst. II.

En nu hebben wij nog niet eens aandacht gegeven aan het in veel landen brandende probleem van de verhouding tussen het overheidsbestuur en de ambtelijke regering van de kerk. Evenmin hebben wij de vraag onder ogen gezien of er – naast de zorg voor de bewaring van de leer van de kerk – niet ook leiding gegeven moet worden aan de oefening van de godsvrucht in het leven van Gods kinderen.

Of heeft Calvijn ons wellicht geleerd dat het onderwijs in de *leer* als vanzelf ook onderricht in de *godsvrucht* is?

ZENDING
DICHTERBIJ

Zojuist
verschenen

Een Reeks over zending!

Dr. W. van Heest (red.)

'Beminden om der vaderen wil'

Over Israël en de zending

160 pag., ing., f 17,25, nr. 4

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

Postbus 25 – 4460 AA Goes – tel. 0113-215591

RELATIE TUSSEN KERK EN OVERHEID

J.A.C. Slump

Een andere naam

Het is even wennen, maar sinds de Generale Synode van **Berkel en Rodenrijs** 1996 **kennen** de Gereformeerde **Kerken** in **Nederland** geen deputaten meer voor correspondentie met de Hoge Overheid. Het lijkt erger **dan** het is, want het betreft hier geen opheffing, maar **slechts** een **naamswijziging**. De naam van het **deputaatschap** is in het vervolg: 'Deputaten voor de relatie tussen kerk en overheid'. Ais **grond** voor deze naamsverandering vermeldt het **synodebesluit** dat deputaten in toenemende mate ook te maken hebben met zaken betreffende lagere overheden, vooral door het **centralisatiebeleid** van de Hoge Overheid.

In **hun rapport** aan de Generale Synode hadden deputaten zich afgevraagd of het geen tijd werd de naam van het deputaatschap te moderniseren. Met een scheef oog is daarbij ook gekeken naar de **Christelijke Gereformeerde Kerken** en de **Nederlands Gereformeerde Kerken**. Beide kerkgenootschappen spreken **over** 'Contact met de Overheid', zij het dat de Christelijke Gereformeerden daarvoor deputaten kennen, en de Nederlands Gereformeerden een commissie.

Als je **kijkt** naar de grond voor de **naamswijziging** die de Generale Synode van **Berkel en Rodenrijs** heeft geformuleerd, dan lijkt de term 'Hoge Overheid' met name te zijn losgelaten **omdat** deputaten ook de zogenaamde lagere overheden (denk aan gemeenten en provincies) in het vizier hebben gekregen. In het rapport **van** deputaten wordt in dit verband aandacht **k-**steed aan de wijziging van de Winksluutingswet. In een persbericht

hebben deputaten de kerken destijds opgeroepen attent te zijn op de besluiten die door de plaatselijke overheden genomen **kunnen** gaan worden en deze zo mogelijk te **beïnvloeden**. De instructie voor deputaten is **ook** uitgebreid met de opdracht om na te gaan of de decentralisatie van **overheidstaken** verandering **en/of** uitbreiding van de **instructie noodzakelijk maakt**. Hoge Overheid is dus hetzelfde als de rijksoverheid. **Ik** moet eerlijk zeggen dat ik lange tijd heb gedacht dat het voorvoegsel '**Hoge**' iets wilde uitdrukken van het hoge van het overheidsambt, een blijk van eren zoals Zondag 39 van de **Heidelbergse** Catechismus daarover spreekt. Maar de **verklaring is** **blijkbaar** veel minder hoog. **Hoog** staat tegenover laag. De centrale overheid tegenover de decentraie overheden.

Het CIO

De instructie van deputaten voor de relatie tussen kerk en overheid is ook op een ander punt gewijzigd. Deputaten hebben de opdracht gekregen zich namens **De** Gereformeerde Kerken in Nederland te doen vertegenwoordigen in het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO). Onze keken **voegen** zich dus in een samenwerking van verschillende christelijke kerkgenootschappen om gezamenlijk belangen te behartigen in de richting van de overheid. Het CIO formuleert als doel van het Interkerkelijk Contact de gemeenschappelijke bespreking, behandelingen afdoening door de deelnemende **kerken** van op het terrein van Kerk en overheid gelegen zaken. Ieder jaar wordt een jaarverslag uitge-

bracht waarin precies te lezen valt welke onderwerpen het CIO behartigd heeft en welke activiteiten zijn verricht en welke standpunten jegens de overheid zijn ingenomen. Toetreding tot het CIO kwam niet onverwacht. De Generale Synode van **Ommen** 1993 had deputaten immers al opgedragen zich als waarnemer te melden bij het CIO en vervolgens te adviseren **aan** de volgende Generale Synode over de vraag of deelneming aan het CIO dienstbaar kan zijn aan een betere afstemming van het werk van deputaten op de in de laatste decennia **ingrijpend** gewijzigde verhouding tussen kerk en overheid. In de persoon van mr. P.T. Pel, een der deputaten, hebben **&** Gereformeerde Kerken als waarnemer meegedaan in de plenaire vergaderingen van het CIO. De overige deputaten hebben actief meegedacht en meegeleefd. Voorafgaande aan de vergaderingen van het CIO kwamen zij bij elkaar om de agenda en bijbehorende **stukken** uitvoerig te bespreken. In hun rapport aan de Generale Synode van **Berkel en Rodenrijs** hebben **deputaten ook** uitgebreid verslag gedaan van hun bevindingen en vervolgens met overtuiging geadviseerd het lidmaatschap van het CIO aan te **vragen**. De Generale Synode **heeft** dit advies overgenomen. Daarbij is overwogen dat het CIO **een** goede informatiebron blijkt te **zijn** en **goed** en geargumenteed optreedt in de richting van de overheid. Er is ook voldoende ruimte voor inhoudelijke bijdragen **van** de deputaten, terwijl een deelnemende kerk niet **gebon-**den is aan een besluit van het CIO wanneer deze kenbaar maakt en laat vastleggen er geen verantwoordelijkheid voor te kunnen dragen.

Inmiddels heeft het CIO het lidmaatschap toegekend. Mr Pel zal, zo de HERE wil, de **Gereformeerde** in Nederland (vrijgemaakt) in de plenaire vergadering vertegenwoordigen, met ondergetekende als secundus. **Ook** is het mogelijk andere leden van de **Gereformeerde Kerken** in commissies te **benoemen**. De status van ds. L.S.K. Hoogendoorn, waarnemer **namens** de Gereformeerde Kerken in de Commissie CIO-M (waarin de M staat voor militairen) **kan ook** worden veranderd in die van volwaardig lid.

Diverse onderwerpen

Om een indruk te **geven** van de onderwerpen die in het CIO aan de orde komen kan men te rade **gaan** bij het rapport dat de deputaten voor de correspondentie met de hoge overheid hebben uitgebracht aan de Generale Synode van **Berkel en Rodenrijs**. Daarin is vrij gedetailleerd aangegeven welke onderwerpen in het CIO **aan** de orde zijn geweest en welk standpunt deputaten daarbij hebben ingenomen. Het CIO leverde veel informatie op over wetgeving en rechtspraak die voor het functioneren van de kerken **van** belang zijn. Daarbij waren vele praktische zaken. **Een** kleine **bloemlezing**:

- de noodzaak om een notariële akte over te leggen **van het** bestaan **van** de kerk bij belangrijke financiële transacties of bij de **stichting/instituering** van een nieuwe kerk. Dat is een uitvloeisel van (Europese) regelgeving om het witwassen **van** geld tegen te gaan. Aanbevolen **wordt** een notaris te kiezen die **van** de materie en van de organisatiestructuur van de **kerk(en)** op de hoogte is.
- de gevolgen van de Wet persoonsregistraties voor de kerken. Valt het 'wijkboekje' van de ambtsdragers er **ook** onder? Mogen gegevens aan derden worden verstrekt, en wie zijn die derden dan?

- Kerkgebouwen en de onroerende **zaaksbelasting**. Wat zijn de gevolgen indien de **kerkzaal** of de **nevenruimten** in de kerkgebouwen **voor** verschillende doeleinden wordt gebruikt, b.v. **ook** voor recepties en zalenverhuur. Als de kerkzaal voor meer dan 70% voor de openbare eredienst wordt **gebruikt** is een kerkgebouw immers vrijgesteld van de OZB.
- Problemen van kerken met aanslagen van waterschappen;
- De geestelijke **verzorging** in ziekenhuizen en andere verpleeginrichtingen. Deputaten hebben zich daarbij afgevraagd of onze kerkelijke **structuren** wellicht een belemmering **vormen** voor de benoeming van gekwalificeerde **broeders** als **ziekenhuispredikant**?
- De gevolgen van de nieuwe **Arbeidstijdenwet** en de nieuwe **Winkelsluitingswet** voor de zondagsrust;
- Het CIO heeft een nota 'Identiteit **van instellingen**' vastgesteld. Door de inbreng van deputaten is daarin ook stelling genomen tegen verplichte **regionalisering** van instellingen, om daarbij **ruimte** te houden **voor** **landelijk** werkende organisaties;

Aandachtspunten

Momenteel vraagt aandacht het voornemen van de regering om **predikanten** in de toekomst ook verplicht te verzekeren in het **kader** van de sociale **zekerheidswetten**. Dat heeft gevolgen voor de specifieke (**arbeids**)**verhouding** tussen predikant en **gemeente**. **Ook** mogelijke gevolgen van allerlei (lokale) wetgeving voor de kerken vraagt regelmatige aandacht. Zijn er vergunningen nodig (milieu, brandveiligheid, **etc.**) die gevolgen **kunnen** hebben voor de kerken, bijvoorbeeld financiële?

Deputaten **zouden** het zeer op prijs stellen indien plaatselijke kerkenraden en commissies van beheer – indien nodig – hen op de hoogte stellen **van** problemen of mogelijke

problemen die zij met de overheid hebben.'

Alleen christelijke kerkgenootschappen?

Binnen het CIO wordt wel eens de vraag **aan de orde** gesteld of ook andere religies dan christelijke kerken bij het overleg **betrokken** **zouden** moeten worden. Zij hebben vaak **gelijksoortige** problemen met **overheidsmaatregelen**. Toch menen deputaten dat het die **kant** niet op moet. Het CIO **moet** geen **algemene belangenbehartiger** worden van allerlei **religieuze** genootschappen. Dat **zou** ten koste gaan **van** de inhoudelijke kracht van het overleg. Wel zou het CIO initiatieven **kunnen nemen** in de richting van allochtone christelijke kerken die er in ons land zijn.

De komende jaren zullen ongetwijfeld weer een aantal nieuwe onderwerpen op de agenda van het CIO, en daarmee op het bordje van deputaten voor de relatie tussen kerk en overheid, terecht komen. We hoeven als Gereformeerde kerken daarbij natuurlijk geen afwachtende houding **aan** te nemen. We kunnen zelf initiatieven **nemen**. Het is zaak er voor te zorgen dat het **deputaatschap** daarbij gevoed wordt vanuit de kerken zelf. Kerkeraden en commissies van beheer kunnen zich **daarom** uitgenodigd weten om zo nodig contact op te nemen. Het CIO heeft een dienende taak voor de kerken in hun relatie met de overheid. Laten we **van** dit **instrument** dankbaar gebruik **maken**.

¹ Drs J.P.de Vries is secretaris van deputaten. Adres: Heiligenbergerweg 116, 3816 AM Amersfoort.

ZUID-AFRIKA STAAT ER GEKLEURD OP

C.J. Haak

Schooldag

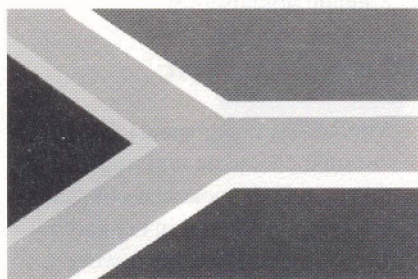
Een nieuwe vlag, een *nieuw bewind*. Zo zou je Zuid-Afrika vandaag kunnen typeren. We zagen hoe vele 'zwarten' verlangend hebben uitgezien naar de nieuwe tijd. Een messiaanse toekomst zou aanbreken. Het betekent inderdaad een omkering van de verhoudingen. Het is overal zwart wat de klok van de regering slaat. Volksverhuizingen staan op til, waarvan de gevolgen niet te berekenen zijn. Zwart is in.

Die tendens heeft ook een achterkant. Als je nu niet 'zwart' bent, is er dan wel perspectief voor jou in het Zuid-Afrika van Mandela en de ANC? Over die vraag denken we in dit artikel na. Is er ruimte voor de eigen identiteit van de kleurling? Ja, is die er wel? En, wat bleef er over van het door de blanken aangehangen christelijk geloof? Hoe diep zat dat eigenlijk en welke richting kiezen zij voor een nieuw politiek elan?

2 Kleurlingen op zoek naar een eigen identiteit

Mandela heeft z'n zomerpaleis in Pretoria, de stad met de vele zwarte 'townships', Mamelodi en Soshanguve. Wie Mandela verder wil volgen in het andere seizoen moet met hem mee naar zijn 'winterpaleis' in Kaapstad, de 'eigenlijke' hoofdstad van Zuid-Afrika. We nemen daar een kijkje in de kleurlingen woonwijken. Een daarvan heet Belhar. Daar verricht de (blanke) kerk van Bellville (Kaapstad) zendingswerk met ds. E.L. van 't Foort. De 'nieuwe bedeling' heeft ook hier z'n in-

vloed gehad. Maar dan wel in omzín. Ook al staan hier net zo goed xerhuisprojecten op het programma, toch is er minder elan dan in de zwarte gebieden. Hoe komt dat?

Terugslag van de verandering

In vroeger tijden, toen de blanken aan de macht waren, was er een sterke eenheid nodig die tégen de zwarte meerderheid moest. **W**a m Ook al werden de kleurlingen apart geënclassificeerd, ze werden, toch min of meer als potentiële bondgenoten van de blanken gezien. Ze werden in ieder geval niet ingedeeld bij de zwarte bevolking. Ze hadden daarom ook meer (niet gelijk) toegang tot opleiding en

maatschappelijke posities. Ze konden zich als het ware optrekken aan de blanke voordelen, terwijl de blanken hun hulp nodig hadden. Een soort verbond dus, dat gesloten werd bij de gratie van de apartheidspolitiek. Maar nu, met Mandela aan het bewind, is het oude verbond uit elkaar gevallen. De pro-zwarte politiek dwingt de blanken om meer hun eigen boontjes te doppen zonder extra steun van de overheid. Daarbij is geen hulp nodig van de (minderbedeelde) kleurlingen. Gevolg? De blanken profileren zich meer als een eigen gesloten groep waar geen kleurlingen bij horen. De kleurlingen zijn echter ook niet zwart en vallen ook niet automatisch onder de 'zegeningen' van de nieuwe bedeling. Meer dan ooit voelen zij zich in de steek gelaten. Te goed voor de zwarten, niet behorende bij de blanken... Wat dan? Teruggeworpen op eigen identiteit, zeker. Maar wat is dat dan? Als kleurling had je in de apartheidstijd toch enige hoop dat je met blank zou delen. Of, zo niet, je kon hopen dat in andere tijden mee zou delen met de zwarte perspectieven. Er was uitzicht, hoop, verwachting. Nu is dan eindelijk die nieuwe tijd aangebroken..., maar zonder resultaat voor kleurlingen! En dat betekent teleurstelling en terugslag, opnieuw weggeduwd naar de rand van de samenleving, weggestoten in een kleurloze, zwarte leegte, de ruimte van de verschoppeling, ditmaal definitief zonder uitzicht op een nieuwe toekomst. Veelkleurig Zuid-Afrika!? Het zal wat! Voor de kleurling is elke kleur dof en grijs geworden, de kleur van zijn huid is de wanhoop en de vloek van zijn leven.

Erkenning gevraagd

In die gefrustreerde situatie werkt de (blanke) zendeling van Bellville (Kaapstad). Maar niet alleen hij. Meerdere kerkleden zetten zich in voor de wijk Belhar. De zondagse erediensten worden bijgewoond door de blanke leden om zo **hun** meelevens daadwerkelijk te betonen aan de kleurlingen-gemeente. Vanuit de kerk te **Bellville** worden ouderlingen aangesteld om samen met een kleurlingen-broeder de (voorlopige) kerkenraad te vormen. En voor de begeleiding van de **samenzang** is elke **week** wel weer een blanke **organist(e)** beschikbaar. De inzet en het meelevens vanuit de gemeente, ook met diakonale zaken is groot. Meermalen worden de gekleurde **kerkleden** uitgenodigd om ook de blanke diensten bij te wonen. Bewijzen genoeg dat er ruimte mag zijn, vooral in de **kerk**, voor gekleurde mensen. Maar toch, er blijft iets knagen. Men is overtuigd van de goede wil. De huizen staan open voor bezoek. Blanke ouderlingen brengen huisbezoeken in de kleurlingenwijk. Grenzen lijken weg te vallen. Maar wie de erediensten meemaakt voelt de spanning. Het orgel jubelt uit alle registers, blanken zingen dat het een lieve **lust** is... Des te opvallender is de murmelende, bijna geluidloze zang **van** de kleurlingen. Net of het niet pakt. Men wil wel, maar het lukt niet. De **geneefse melodiën** zijn niet uit **hún** hart gegrepen.

Erkenning geven

Maar zingen **kunnen** ze wel. Dat blijkt wel als er na de dienst een felicitatie te vieren valt. Spontaan klinkt een lied op, geweldig, vol beweging en emotie. Maar wel op een eigen melodie, moeilijk te volgen door iemand die in een westerse muzikale wereld **groot**-geworden is. Zo ook op het gebied van interne organisatie. Een vergadering met de diakonale raad leert dat men graag ook bezig is om intern en extern hulp te

verlenen, maar het gaat op een **andere** manier en met een ander tempo dan wij gewend zijn. De snelle passen van de **toegeschoten** blanke hulp stappen vaak (onbedoeld) over de gevoelige plekken heen, soms er **ook** op..

Vandaar dat bij de geringe geografische afstand toch duizenden kilometers culturele afstand blijven **bestaan**. **Ook** al wordt dezelfde (Zuid-Afrikaanse) taal gebruikt, de sfeer is anders. Vandaar dat **ook** de zending pleit **voor** een eigen ruimte, voor een wereld waarin **kleurlingen** in eigen omgeving **zichzelf** kunnen en mogen zijn. Kiezen voor eigen liederen, eigen invulling van de eredienst, eigen bijdrage aan de vormen van het kerkelijk leven. Zonder zich te moeten profileren tegen wit of **zwart**, maar vrijmoedig handelen van de eigen vaardigheden. Voor God tot zichzelf komen.

Miet apart, wel verschillend

In de tijd van de anti-apartheid **kán** het gemakkelijk komen tot een gelijkgeschakeling van alle kleuren en culturen. Bet **kán** ook christelijk voorkomen, en het is zeker zo bedoeld, om de grenzen te doorbreken en **één** gemeente te vormen. Om zo de anti-apartheid in **Christus** tegen te gaan. Zo'n optreden heeft een eigen kracht, zeker. Tegelijk moet **ook** worden bedacht dat apartheid als systeem onbijbels is, maar erkenning van eigenheid en culturele verschillen wel van bijbelse wijsheid getuigt.

Daarom vraagt de zending ruimte voor een eigen **aanpak**, met veel inbreng van **gekleurde** krachten. De eigen gekleurde voorgangers kunnen inspelen op de diepste gevoelens van het hart. Er worden contacten onderhouden met meerdere kleurlingen-voorgangers uit andere kerken met gereformeerde achtergrond. Er **blijkt** respect uit voor elkaars werk. Dat is niet uit afkeer van de blanke kerkgemeenschap, maar om een betere weg te kiezen waar blank en kleurling gelijkwaardig en in eigengekozen kaders met

elkaar kunnen **optrekken**. Dat **hoeft** niet **persé** te betekenen dat er maar één dienst voor alle **kerkleden** belegd wordt. Integendeel, de diensten op meerdere plaatsen, in goed overleg met elkaar afgesproken, én de gezamenlijke diensten van tijd tot tijd **vormen** samen het verband van **nieuwe** vormen van samenlevens als één gezin voor **God**.

Uitbreiding verwacht

De ruimte **voor** een eigen vormgeving en eigen initiatief schept ook ruimte voor nieuw **zendings**selan. Ook vanuit **Belhar** trekken mensen de nieuwe wijken in, Delft en Eindhoven. En ook hier wil de zending anticiperend bezig zijn. Mensen ontmoedigen om op nieuwe **plekken** nieuwe **preekpunten** te openen, jongelui **trainen** om te kunnen getuigen. De moed en de wil is er. Er **moeten** ook **structuren** komen **waar**-in de zendeling op kan treden als begeleider, trainer en opleider, in plaats van alleen maar predikant van een bestaande gemeente zonder eigen herder en leraar. **Samensprekingen** met leiders van andere **kleurlingengemeenten** levert op dat er grote vraag is naar gereformeerde voorgangers in de nieuwe gebieden. Het **betekent**, net als in Pretoria voor de zwarte gebieden, vraag naar uitbreiding van het zendingswerk. Als gewerkt **kan worden** met **kleurlingen-voorgangers** uit de eigen gemeente, eventueel overgekomen uit andere gemeenten dan kunnen meerdere **preekpunten** geopend worden. Maar dan is het werk te veel voor de ene zendeling. En teveel voor het budget van de kleine kerk van **Bellville**, die nu al financiële steun ontvangt voor haar ene zendeling..

Uitbreiding nu het kan!

Opnieuw kijken we dan terug naar Nederland. Een gedeelte van Friesland gaat samenwerken met Zuidhorn en classis **Grootegast** om **Zuid-Afrika** te helpen. Die hulp mag niet eenzijdig aan alleen **Preto-**

na gegeven worden, ze **mag** net zo min bevoogdend alleen aan Kaapstad worden gegeven. Het luistert **nauw** om de broederschap zo te hulp te komen zodat geen **voorkeuren** vanuit Nederland domineren. Vandaar dat de laatste synode **van** de Vrije **Gereformeerde** Kerken in Zuid-Afrika een **deputaatschap** voor de Zending heeft aangesteld. Niet om zelf het zendingswerk ter hand te nemen, **maar** om te **bezien** hoe de ontvangen steun het best verdeeld kan worden naar eer en **billijkheid**. De structuren voor opvang van de hulp, bijvoorbeeld uit Nederland, liggen gereed... Nederland, met name Friesland en Groetegast, **mag** nu aan zet.

Nee, mogelijk niet met het uitzenden **van** een eigen zending, maar wel met het stimuleren en realiseren van **zëndingswerk** van **zusterkerken**. De nieuwe bedeling in Zuid-Afrika, de veranderingen in **Indonesië**, de mogelijkheden in Nederland, ze komen niet voor niets nu bij elkaar. Je mag daarin Gods leiding erkennen. En daar **ook** adequaat op reageren. **Ook** al betekent dat misschien een verhoging **van** het **zendingsquotum** voor de Friese kerken. Wat nu **kan**, kan over vijf jaar misschien niet meer. Nu zoeken **mensen** naar een nieuwe identiteit die de **Mandela-regering** niet kan bieden. De kerken mogen zulke **zoekenden** niet **laten** slaan.

3 Blanken getest op de waarde van hun geloof

Er is nog een derde groep die in de knel komt in de nieuwe bedeling. Dat zijn de blanken. Altijd voerden zij de boventoon. Dit **was hún Zuid-Afrika**. Velen hechtten aan de **christelijk kerk** en christelijke **moraal**. De wetgeving gaf er gedeeltelijk blij van. Zondagsrust was heilig, abortus, euthanasie, gokspelen en porno **waren** officieel taboe (en werden verplaatst tot net buiten de **grenzen** van **Zuid-Afrika**...). Zuid-Afrika was een christelijk, **protestants**, land, een veilig honk voor vluchtende christenen in tijden van

Europese geloofsvervolgelingen. Nederlandse en oranje-gezinde gevoelens waren op **veel** punten herkenbaar, tot in de taal toe, zoals onlangs koningin **Beatrix** nog aan **Mandela duidelijk maakte**. **Maar** dan komt de omwenteling. Het heilige, christelijke erfgoed is niet langer veilig in handen **van** de regering, zo lijkt het. De liberalisering van de wetgeving is een schok voor veel oprechte christenen. Was het christelijk geloof maar zo weinig **verworteld** met het algemene Zuid-Afrikaanse levensgevoel? Wat betekende de **kerk dan vroeger**? En wat betekent die **dan nu**? **Hoeveel** blanken waren **écht k-**trokken bij het wel en **wee** van de **kerk** en hoeveel liepen **gewoon** mee in de traditionele stroom van het volkskerkelijk denken? Wat hebben **déze** blanken nu over voor **het** christelijk onderwijs, nu de subsidie wordt ingetrokken? Staan ze er voor en betalen ze uit eigen zak het onderwijzend personeel **van** de scholen of **kunnen** hun kinderen ook wel **groot worden** op openbare scholen?

Weggaan of blijven?

Als daarbij komt dat ook **blanken** ontslagen worden uit hoge posities, dat bedrijven **te** kampen hebben met gebrek aan investeringen, verplichte doorvoering van zwart personeel, **dan** betekent dat in veel gevallen **ook een** directe aanslag op het inkomen. Sociale voorzieningen worden **onzeker**, en de **Rand** blijft maar zakken in waarde. Wie wil nog in zo'n land blijven wonen? Wie slim is kiest toch de uittocht naar landen met **meer** economisch perspectief?

Er zijn mensen die **weggaan** omdat ze echt geen toekomst meer hebben in **Zuid-Afrika**. **Hun** bedrijf liep vast en het ontbreekt **hun** aan **financiële en mentale** kracht nog iets nieuws op te bouwen. Dat zijn de echte slachtoffers waarvan we hopen dat ze elders wel **weer** aan de slag komen. Anderen **vertrekken**, niet omdat ze aan het eind van hun latijn zijn, maar omdat ze niet

mee willen helpen om Zuid-Afrika **door** het dal heen te helpen, met persoonlijke offers en inzet. Daaronder zitten ook mensen die in de tijd van de apartheid schreeuwden om verandering, maar nu niet thuis geven om de consequentieste **aan-**vaarden nu het minder wordt. Zij hebben hun schaapjes op het droge in andere **landen**.

Nog weer anderen aarzelen: weggaan van ons bedrijf, onze 'plot' waar **we jaren aan** gebouwd **hebben**, de grond die we lief kregen. We ke **toekomst** biedt **dít** land voor ons, of **voor** onze kinderen? Waarom woon ik eigenlijk in Zuid-Afrika? Wat bindt me? Waarvoor besta ik? Welke taken liggen hier voor mij te wachten? Er komt een totale herbezinning op gang. Nadenken over een nieuwe toekomst, met beperkte mogelijkheden. Je wordt **doorgemeten** tot op het bot van je bestaan, vooral ook je geestelijke kracht. **Wás** ik wel zo bezielde **christelijk** bezig als wel gesuggereerd werd, of liep ik de kerkelijke kantjes er af. Hoe staat het eigenlijk met mijn kerk, brengt die nu wel een evangelie dat mij kan opbeuren en **kracht** geven om in deze **omstandigheden** nieuwe roeping te ontdekken?

Vraag naar Bijbel en kerk

Mensen buigen zich opnieuw over de bijbel. **Gaan anders** naar de kerk. Luisteren scherper naar de prediking. Merken dat er andere dingen gezegd worden **dan** ze verwachten. Soms verrassend fris, soms onthutsend vol **vraagtekens** over het gezag van de bijbel. **In de** gevestigde **kerken** ontstaat er een nieuw bewustzijn onder de leden. **Sommigen** merken dat ze verstand waren in traditionalisme. Ze willen nu graag weer in **de** pas lopen met de **bijbel**. Maar dan ontdekken ze dat er intussen veel met die bijbel is gebeurd dat **hen** niet zint. **Een** kritisch omgaan met de bijbel die ze van huis uit niet kennen. Dan is de verontrusting **snel** gezaaid. Sommigen worden wakker uit een (te) **lange** slaap en **vra-**

gen opnieuw naar **gereformeerde** uitgangspunten en een bijbelse ethiek.

Bij het **zoeken** naar vastheid kijkt men **meer** om zich heen dan **vroeger** het **geval was**. En hoort de **vertrouwde geluiden o.a.** in de **Vrije Gereformeerde Kerk**. Die wil wel trouw blijven aan de **gereformeerde** belijdenis zonder conservatief te **zijn**. Dat **trekt mensen** aan die de gereformeerde leer liefhebben. Sommigen doen de **moeilijke** stap en worden lid van de VGK. **Daar** onder **zijn** predikanten, **Viljoen**, **Bosman**, **Heiberg**, **Nel**, **soms** gaat een gedeelte **van de gemeente** met hen mee. Ze worden hartelijk **ontvangen** door de VGK. Anderen sympathiseren met de VGK, maar maakten de overstap nog niet. Ze vragen om meer voorlichting, **een** duidelijke visie op Schrift en belijdenis. Predikanten van de VGK geven die **graag**, en op speciaal belegde avonden en in de artikelen van het **kerkelijk orgaan**, KOMPAS. **Meer** en meer wordt dat blad nu ook buiten de kring van de VGK gelezen. Met groeiende belangstelling en **serieuze sympathie**.

Kom over en help

Binnen de VGK is **men** getroffen door deze onverwachtse belangstelling. Jarenlang moesten **zij** leven **met** het odium **van** een 'Nederlandse' **kerk** op Afrikaanse bodem. Maar **sinds** die laatste jaren wordt er hard gewerkt aan de 'afrikanisering'. De predikanten van **écht** afrikaanse bodem worden daarom ook met open **armen** onthaald. Ze spreken duchtig mee in het nadenken over de toekomst van de **VGK**. Tot nog toe werden de predikanten beroepen uit Nederland, jongelui gaan naar **Kampen** voor de opleiding. Is dit de weg voor altijd, of kunnen we tot een eigen opleiding komen, met gebruik van de bestaande opleidingen en begeleiding door de predikanten en **bekwame kerkleden**? Een **studiedeputaatschap** kreeg op de laatste **synode**, augustus 1996, opdracht om **zomogelijk**

begin volgend jaar met een voorstel aan de kerken te komen. Men rekent er half en half op dat er een vervroegde synode kan komen om spijkers met koppen te slaan. Nu komt daarbij de opvallende belangstelling vanuit andere kerken. De VGK zouden graag meer en stelselmatig voorlichting willen geven over de moderne theologische posities en ontwikkelingen. Tot steun **voor** anderen in Zuid-Afrika die de **gereformeerde belijdenis liefhebben**. Maar met slechts een handjevol predikanten kan er niet echt veel van de grond **komen**. Men **leeft** bij de dag en doet wat **men kan**. Het deputaatschap voor **zending** heeft de vrijmoedigheid genomen om in hun **brede** opdracht ook een plaats voor dit probleem in te ruimen. Welke mogelijkheden zijn er om met **behulp** van anderen aan deze voorlichting te kunnen **werken**.

Misschien op **tijdelijke** basis hulp vragen van Nederlandse predikanten voor het werk in de gemeente **waardoor** de 'Afrikaanse' **predikanten** de handen vrij krijgen voor het werk naar buiten, onder familie, vrienden, kringen van belangstellenden, verontruste predikanten en voorgangers. **Om** te zoeken naar wegen waarop gelovigen die bij **elkaar** horen ook de weg tot elkaar vinden en **mét** **elkaar** verder de **toekomst** van Zuid-Afrika tegemoet gaan. In meerdere opzichten een precaire en kwetsbare zaak. Het gaat er **niet** om te wroeten in **andere** **mens** kerkelijke conflicten, maar om concrete, eerlijke steun te **bieden** aan **mensen** in nood, zoekend naar zekerheid en **vertrouwen**. Mensen die **graag** **hun** bijdrage willen leveren aan het nieuwe **Zuid-Afrika**, maar dan wel in christelijk perspectief, kerkelijk en maatschappelijk. Voor de derde **keer** constateren we dat de **omwenteling** mensen raakt, aangeslagen tot in de wortels **van** hun bestaan. We weten niet **wat** het **zendingsdeputaatschap** straks te berde gaat brengen. Wel weten we dat **ze probeert ook** haar rapport en aanbevelingen op de mogelijk ver-

vroegde synode te brengen. Het kon wel eens wezen dat Zuid-Afrika dan dichterbij ons bed blijkt te liggen dan **we** vandaag nog dachten.

Slot Nederland en Zuid-Afrika achter de banier van de hoop

Wat sluimert er in de levens, **gedachten** en **harten** van de bevolking van **Zuid-Afrika**? Verlangen naar nieuw **leven**, harmonie onder **mensen**, verzoening met het verleden, hoop... Hoe het **ook** zal uitpakken, het nieuwe Zuid-Afrika is niet **meer** het christelijke Zuid-Afrika van vroeger, uit de dagen die L. Penning voor ons beschreef in zijn spannende romans. Er hangen zware wolken boven dit prachtige land. Reden genoeg om somber **van** te worden. Toch, na het zware **onweer** straalt ook hier de regenboog in de **wolken**. Teken van Gods blijvende **beloften**. De Vrije Gereformeerde Kerken willen niets liever dat die beloften tot leven komen, in alle **kleuren** van de **bevolking**. Juist nu, als enig houvast in de gang door het dal van de omwenteling. Het is de beslissing **van** de VGK om ook tijdens de nieuwe bedeling van **Zuid-Afrika** de oude vlag van het evangelie te laten wapperen. Het kan zijn **dat** er **andere** vormen, andere **kleuren** worden **aangezet**. Het gaat om hetzelfde **doel**: de planting en voortgang van de kerk van Christus in **Zuid-Afrika**, met allen die in Hem geloven. Nederlandse zusterkerken zullen ze **toch** daarin niet alleen laten? Laat er dan ook adequaat worden gereageerd op de eventuele aanvraag om hulp. En niet alleen door classis Groo-**te**gast en de PS Friesland. Heel Nederland mag meedoen. Dat was ten **minste** de bedoeling van dit verhaal. U bent gewaarschuwd. Ik hoop dat er vanuit Nederland net zo ad **ren** wordt gereageerd als men nu in Afrika aan de gang **is**. **Dat was** in ieder geval de **bedoeling** van dit verhaal. U bent gewaarschuwd.

M

meegelezen

De binnenkamer

Het jongerenblad van de Hervormd Gereformeerde Jeugdbond *Tijdschrift* van december, is gewijd aan het thema eenzaamheid. Er is ook heilzame eenzaamheid, schrijft dr. G. van den End. Jezus verwijst ons immers naar de **binnenkamer**:

Dat **was** in het oosterse huis **een** klein h e r t j e dat men kon afsluiten. **Een** kamer waar men de voorraden **opsloeg**. We **mogen** (als we het heel vrij weergeven) misschien wel denken aan onze kelderkast. In ieder geval **een** plaats waar niemand in kon **kijken**. Wel, zegt Jezus, ga in je binnenkamer om daar te bidden. Want bidden is **nog** iets anders dan het opzeggen **van** een aantal **woorden**. Bidden is spreken met God, je hemelse Vader. Daarvoor heb je de stilte nodig, de eenzaamheid.

Dit alles zal je nog meer aanspreken als je ook nog weet dat de woning in Israël een éénkamer-woning was, die tegelijk woonkamer, slaapkamers **keuken was**. Er **was** dus nog **een** klein vertrek: de voorraadkamer of **binnenkamer**. Ga daarin, zegt Jezus.

Onze Meester vindt dat erg nodig. Heeft Hij daarin ook niet Zelf het voorbeeld gegeven? Wat was Hij bezig met mensen, in de verkondiging en in de **genezingen** en in persoonlijke gesprekken. Voortdurend verdringen zich de scharen rondom Hem. Lawaai genoeg...

Maar is het jou nooit opgevallen: Telkens zoekt Jezus de stilte op, de eenzaamheid om met Zijn Vader te spreken. **Denk** maar **aan** wat er gebeurt nadat zo'n 5000 **mensen** (en daar zijn de vrouwen en de **kinde-**ren nog niet eens bijgeteld) gegeten

hebben. Je leest dat in Mattheüs 14. Dan zegt Jezus tegen Zijn leerlingen: 'Laten wij in het schip **gaan** en overvaren naar de andere kant'. En dan **klimt Hij** op de berg, alleen, om **te bidden** die avond. Heilzame eenzaamheid, hier zie je het voor je.

En als de Heiland het nodig had, telkens weer, dan is dat voor jou en voor **mij** zeker **nodig**. Het **zoeken** van **de eenzaamheid**, de stilte.

'Stil tot God'

Misschien vraag je waar voor ons vandaag de **binnenkamer** ligt. **Moeten** wij het heel **letterlijk** nemen: een aparte kamer in **ons** huis? Er zijn tijden geweest dat men inderdaad het zo heel letterlijk heeft opgevat.

Na enkele voorbeelden daarvan vervolgt dr. Van den End:

Ik denk dat het **ook** anders kan. Heb jij **een** eigen kamer waar je je voor een moment van bezinning **kunt** terugtrekken? Waar je **alleen kunt zijn** om de Bijbel te lezen en je handen te vouwen om je voor God te stellen? De dichter van Psalm 62 zegt: 'Immers **is** mijn ziel stil tot **God**; van Hem is mijn **heil**'.

Open veld

Het **zoeken** van de Heere God om je voor Hem uit te spreken, **kan** overal gebeuren. Voor **Izak was de binnenkamer** het open veld. Lees Genesis 24. Voor **Petrus** was die plaats op het dak. Kijk maar in Handelingen 10. En van **Nehemia** lezen wij **dat** hij bad **terwijl** hij met **de koning** sprak. Zie Nehemia 2.

Ik denk ook aan dat gemeentelid dat **onlangs** vertelde: 'Toen ik dat

hoorde, heb ik de auto even langs **de** kant gezet...'. Of **die** zieke in het ziekenhuis: 'Toen ik dat bericht kreeg, ben ik even de zaal afgelopen...' Het gaat – en dat zal je **duidelijk zijn** – om de rust en de stilte. Om w je over te geven aan God. In **Hem** tot rust te komen. Het **gebed** is uiteindelijk de omgang, de **g e** meenschap met de Vader. En je begrijpt: Dan zijn alle bijgeluiden (zacht of hard) storend en hinderlijk. En je begrijpt **ook** dat het dan niet gaat om mooie gebeden; het gaat erom dat we **weten** te staan voor Gods aangezicht. Afhankelijk en vol **vertrouwen**. **Vandaar** dat pleiten voor heilzame eenzaamheid.

Christendom en samenleving

NRC Handelsblad van 30 november publiceerde een interview met 'CDA-ideoloog' Kees Klop. **Kan** het christelijk geloof betekenis blijven hebben voor de samenleving? Volgens Klop ziet het er slecht uit:

Klop gelooft in de mogelijkheid van 'een naar harmonie neigende samenleving', als de principes van christendom en **humanisme** maar op een juiste wijze uitgeoefend **zullen** worden. Optimistisch is hij niet: echte humanisten zijn er weinigen 'de samenhang van het **christendom** is **vrij** matig'. Maar moeten het allemaal gelovigen zijn? Met het morele besef van de Nederlanders lijkt het niet zo slecht gesteld: **men gedraagt zich in** het **algemeen** toch vrij christelijk, zoals de **uitdrukking** luidt.

'Ik denk dat een **levensovertuiging** zijn vitale kracht behoudt als de band met de bron niet wordt **door-**gesneden. De jeugd die nu opgroeit, en **waar** we terecht een **posi-**

tief beeld **van** hebben, die weet van toeten noch blazen als het om **de Bijbel gaat**. Dat betekent volgens mij dat binnen twee of drie generaties het **christelijk geloof** als cultuurbron, als levensbron, uitgestorven zal zijn. **Dan** zal dat nog **best** een tijdje doorgaan in een soort christelijk **getinte** algemene cultuur, maar als de kerk haar **contact** met de samenleving niet **kan** herstellen, dan ziet het er slecht uit.'

Ontheemd en gedesorïenteerd

J. de Gier schrijft in *De Waarheids-* vriend van 28 november over *omgaan met moderne literatuur*. Na de Tweede Wereldoorlog gaf de literatuur veel aandacht aan de thema's eenzaamheid en seksualiteit, absurditeiten zinloosheid. In de postmoderne literatuur is de mens ontheemd en gedesorïenteerd:

Het zoeken van de ontheemde **mens** naar zijn **afkomst** en **eigen** verleden, is een belangrijk thema in de **romanliteratuur** van de laatste decennia. Ik **denk** bijvoorbeeld aan de vrij recente roman *De naam van de vader* (1993) van **Nelleke Noordervliet**, het verhaal van **een** zoektocht **naar** de onbekende Duitse vader.

Zoeken naar identiteit, naar het wezenlijke van de mens die geen enkel metafysisch perspectief **meer** heeft, komen we **ook** tegen in het **boek** dat het afgelopen jaar maandenlang bovenaan de toptien-lijst voor fictie **heeft** gestaan: *De vriendschap* van Connie Palmen.

Postmodernisme
De desoriëntatie van de **mens** en de principiële **twijfel** aan de kenbaarheid van de werkelijkheid, zijn fundamentele aspecten van de literatuur van de laatste decennia. **Voor** die levenshouding **wordt** thans veelal de term '**postmodernisme**' gebruikt. Het gaat om een **kritisch-intellectuele** houding, zonder geloof in een hogere werkelijkheid, met een zeer sceptische instelling tegenover 'waarheden' en met een diep

befef van het fragmentarische **van** ons kennen. De twijfel is fundamentele dan ooit daarvoor, er is **geen enkel** 'geloof' meer, het leven kent geen enkele samenhang, de werkelijkheid is onkenbaar en ongrijpbaar. In het postmodernisme overheerst de scepsis op **alle levensterreinen**, het vrijblijvend engagement, het **kiezen** uit een veelheid van mogelijkheden **zonder** je te binden, het relativeren van **elke** zekerheid.

Houvast voor de postmoderne mens

In het *Gereformeerd Weekblad* van 29 november jl. geeft ds. **J. Hoek** iets door uit het blad IDEA van de Evangelische Alliantie. **Welke** afgoden kennen we **in onze tijd**? **IDEA**:

Ik heb al **een** paar afgoden genoemd van onze voorouders – afgoden als *de Rede, de wetenschap, de vooruitgang* enzovoort. **We kunnen ook** de afgoden noemen van **recentere** generaties. In de vijftiger jaren waren dat *welvaart* en *onderwijs*, in de zestiger jaren *vrijheid* en *gelijke rechten*, in de tachtiger jaren *geld* en *carrière*. **Maar** dit zijn allemaal afgoden van de moderne tijd. **Hoe** zit het dan met de **postmoderne tijd**? Wat zijn de afgoden van de generatie **van nu**? (...)

De afgod van de intermenselijke relaties

Nu ze het geloof in ideologieën, in politiek en in godsdienst hebben verworpen, **stellen** postmoderne mensen al hun hoop op de *liefde van een medemens*. De vergoddelijking van **intimiteit** is altijd een **verzoeking** geweest, maar tegen de achtergrond van een **gefragmenteerde** samenleving die gevoelens van vervreemding opwekt, kan elke intieme relatie zich voordoen als een aantrekkelijke bron van veiligheid en betekenis. De naïeve romantiek van films als 'When Harry met Sally' of 'Sleepless in Seattle' is het doel **dat door miljoenen mensen**

wordt nagejaagd. De offers die aan deze afgod worden gebracht zijn vaak schokkend: seksuele immoraliteit, **obsessie, totale afhankelijkheid** van elkaar – **zelfs een zelfmoord-pact** is niet ongewoon.

De zin van het leven werd door onze **grootvaders** gevonden in het **onderzoeken** en verkennen van de aarde, en door **onze vaders** in het **zoeken** van de grenzen van de technologie en de menselijke mogelijkheden. Onze generatie zoekt **die zin in het verkennen van het eigen innerlijk**. De blik van de **mens** wordt door het **christelijk** geloof omhoog gericht, op God, en door het modernisme op de **buitenwereld**. Het **postmodernisme richt de blik van de mens naar binnen**. Nog nooit eerder was **een** generatie **zozeer** verdiept **in** zichzelf. **Men** gelooft dat de exploratie van het eigen innerlijk zin en betekenis aan het leven **zal** geven. **Madonna** zegt het volgende: 'Ik werk eraan om mezelf te leren kennen en ik ga ervan **uit** dat dat me **gelukkig** zal maken. Ik **denk** dat een ander je niet **kan** liefhebben totdat je jezelf kent en **lieft** hebt'. Als er geen transcendente werkelijkheid bestaat, **blijft alleen** het immanente over: **Vandaar** de **enorme populariteit van** doe-het-zelf-psychologie en het **groeïend** aantal mensen dat in **therapie** is. **Vandaar** dat men spreekt over een narcistische cultuur.

(Narcissus was een figuur in de Griekse mythologie die verliefd werd op zijn eigen spiegelbeeld. Zo is de moderne mens vaak grenzeloos bezig met zelfverwerkelijking.)

"Wat moeten we nu verder doen met deze afgoden? Moet ik ze **één** voor één op hun merites onderzoeken, **eike** afgod **kritisch** bekijken en laten zien hoe gebrekkig hij de levende **God** imiteert? Dat zou ik kunnen doen, maar de oudtestamentische profeten beseften dat het voldoende is om afgoden te identificeren en te beschrijven. Daarmee zijn ze al tot hun proporties terugge-

bracht. U aanbidt stukken hout die u zelf gemaakt hebt, en u verwacht dat ze u **zullen** redden? **Wat** absurd. Wat belachelijk. Wat triest. Zo kunnen **we** ook vragen: 'Je stelt je vertrouwen in romantische liefde? in deze maatschappij met zijn torenhoge **echtscheidingscijfers**? **Ondanks** de pijn die anderen je al **hebben** aangedaan? Wat verdrietig. Je zoekt de **zin** van je leven in het vereren van **pop-idolen**? **Deze** door de media en de commercie **gecreëerde wezens**, wier eigen leven vaak eindigt in wanhoop en zelfmoord? Wat beklagenswaardig. Je zoekt je heil in **zelfexploratie**? Ligen de geheimen van het heelal in jouw hoofd opgeslagen? Wat een belachelijk idee. Je probeert je leven zin te geven door **zelfverwerkelijking**? Door je eigen nietige stemmetje toe te voegen aan de kakofonie **om** ons heen? **Door** jezelf voor te doen als iets dat je eigenlijk niet bent, waarmee je alleen **jezelf** voor de gek houdt? Wat absurd'. Afgoden behoeven nauwelijks weerlegd te worden. Want afgoden onthullen niet zozeer de goden van een volk als wel de leegheid en de wanhoop van **een** volk zonder God."

Beroepen te Axel(wijk west): O. W Bouwsma te Roden; te Urk: H. Veldman te Hasselt; te Zoetermeer: T. Dijkema te 's-Hertogenbosch.
Aangenomen naar Mussel: C. van Dusseldorp, kandidaat te **IJsselmuiden**, die bedankte voor **Surhuisterveen i.c.m.** Opende.

55-jarig jubileum

Bilthoven – Bij het verschijnen van dit blad (14 dec. 1996) is het 55 jaar geleden dat ds. F. Mul, emeritus-predikant van de gemeente te **Berkum** en **woonachtig** te Bilthoven, in het **ambt** werd bevestigd. **Frederik** Mul werd op 12 oktober 1915 in **Garrelsweer** geboren. Hij bezocht het Willem Lodewijk Gymnasium in Groningen en studeerde aan de Theologische **Universiteit** te Kampen. Op 14 december 1941 werd hij in het ambt bevestigd als **predikant** van de gemeente te **IJsselmuiden-Grafhorst** en in 1944 verbond hij zich aan de gemeente van Haarlemmermeer-Oostzijde. Ds. Mul maakte zich in 1945 met een **deel** van de gemeente vrij van het **synodaal** verband. In 1947 werd hij predikant van de gemeente te Hoogkerk en in 1969 van **Berkum**, op 16 mei 1982 ging hij in deze laatste gemeente met emeritaat. Ds. Mul is o.m. **synode-afgevaardigde** geweest en van zijn hand **verschenen** de boeken *Van Synagoge tot Nieuw Testamentische Eredienst* (1979), Het nieuwe *kerklied* (geschreven samen met ds. Tj. **Boersma**) en Kerkelijke *Moeilijkheden* (brochure, 1945).

Afscheid

Bunschoten – Op zondag 8 decem-

Uit de kerken

ber jl. nam ds. T. Wendt afscheid van de gemeente te **Bunschoten-Oost**. Hij vertrekt naar de gemeente van Assen-Noord, waar hij op 22 december a.s. intrede hoopt te doen.

De Verre Naasten

Wageningen – Op 1 januari 1997 vertrekken Evert-Jan en Tea Pierik-Reehoom naar Zaïre. Zij gaan daar in opdracht van De Verre Naasten aan **ontwikkelingswerk** doen. Op zondag 8 december jl. werd de uitzending van Evert-Jan en Tea officieel bekend gemaakt, dit gebeurde na de ochtend-eredienst (die om 9.30 uur begon). De heer en mevrouw **Pierik** gaan hun werkzaamheden **verrichten** in het district **Malemba Nkulu**, waar zij **Gerrit** en **Margreet Vossebelt** opvolgen die vier jaar in dit gebied hebben gewerkt. Het echtpaar gaat, in **samenwerking** met de plaatselijke bevolking, een **plattelandsontwikkelingsprogramma** uitvoeren. Beiden studeerden aan de **Landbouwniversiteit** en volgden dit jaar een studie aan de Gereformeerde Missiologische Opleiding (GMO) en verder waren zij een half jaar werkzaam voor **Tear Fund** in de **vluchtelingenkampen** in Gom (Oost-Zaïre).

Deputaten Generale Synode

Deputaten huwelijksformulier Het adres van het Deputaatschap **huwelijksformulier** is: Mevr. M.J.A. Zwikstra-de Weger, Warcistr. 39,3333 GX Zwijndrecht, E-mail: A.Zwikstra@it-organisatie.nl. Hier kunt u tot 1-1-1998 terecht met reacties op het gewijzigde hu-

weliksformulier en met eventuele suggesties voor het deputaatschap.

Persbericht

Winkeltijdenwet

Vanaf 1 juni 1996 is de nieuwe Winkeltijdenwet van kracht. Deze wet maakt het mogelijk dat gemeenteraden besluiten toestemming te geven voor winkelopening op zondag, tot een maximum van 12 zondagen per jaar. Gemeenteraden kunnen echter besluiten nemen tot het toestaan van zondagsopening per deel van de gemeente (bijvoorbeeld per wijk). Daardoor is het mogelijk dat binnen eenzelfde gemeente op veel meer dan die 12 zondagen winkels open zijn. Het CIO (Interkerkelijk Contact in Overheidszaken) heeft zich de afgelopen jaren sterk gemaakt voor de verzekering van een vrije zondag. Ook nu de nieuwe Winkeltijdenwet van kracht is geworden, blijft het in de ogen van het CIO van belang om op alle fronten de betekenis van de vrije zondag uit religieus en sociaal-maatschappelijk oogpunt te blijven onderstrepen. Deputaten voor de relatie tussen kerk en overheid, benoemd door de GS Berkel en Rodenrijs 1994, wijzen de kerken graag op de volgende overwegingen. Plaatselijke kerken hebben de mogelijkheid om met gemeenteraden en politieke fracties in discussie te gaan over de betekenis van de vrije zondag en zo dit onderwerp levend te houden. Ook de opstelling van plaatselijke winkeliers is belangrijk. Waar gemeenteraden winkelopenstelling op zondag toestaan, kunnen & winkeliers zelf ervan afzien om van deze mogelijkheid gebruik te maken. Volgens het CIO is het daarom van betekenis dat kerken, liefst gezamenlijk, met plaatselijke winkeliersverenigingen in contact treden en ook met hen de discussie over dit onderwerp aangaan. in navolging van het CIO wijzen deputaten erop dat ook met het oog

op de verdere toekomst een actieve inzet voor het behoud van de vrije zondag nodig is. Bij de behandeling van het voorstel van Winkeltijdenwet in de Tweede Kamer is besloten dat na een termijn van twee jaar de werking van de wet geëvalueerd zal worden. Het daadwerkelijk al of niet functioneren en het gebruik maken van de winkelopenstelling op zondag, zal van cruciaal

belang zijn voor een besluit winkelopenstelling op zondag totaal vrij te geven. Het is belangrijk dat de kerken op dit punt zich actief blijven opstellen!

J. Ophoff
Groetgast

(Het secretariaat ligt sinds kort bij
J.P. de Vries)

Uw kerkgebouw is toch wel bij Donatus verzekerd?

100% zekerheid

Als brand-, storm- & andere

schade dreigt, is het maar het beste als uw kerkelijke eigendommen bij Donatus zijn verzekerd. Gewoon, omdat Donatus in de praktijk bewijst er te zijn wanneer Donatus hem meeste nodig is! Bij calamiteiten van welke omvang en aard dan ook. Op basis van op maat gesneden voorwaarden.

50% premiererestitutie

Bovendien is kiezen voor Donatus kiezen voor verantwoorde bestedingen. Jaarlijks wordt de winst van Donatus in de vorm van premiererestitutie terug betaald. In de afgelopen 10 jaar bedroeg deze premiererestitutie gemiddeld maar liefst 50%!

Samen sterk.

Donatus is een onderlinge

verzekeringmaatschappij. En Bat betekent Bat de leden samen de kracht van Donatus bepalen. Een gemeenschapsgedachte die er inmiddels toe heeft geleid, dat er ruim 75% van alle kerkgebouwen in Nederland bij Donatus is verzekerd.

Wilt u meer weten?

Vraag dan om een persoonlijk gesprek met één van onze adviseurs. Ook als u nu nog elders bent verzekerd.

donatus

Vertrouwd verzekerd.

O.V.M. Donatus u.e. Postbus 5055, 5201 GB 's-Hertogenbosch, tel. 073412 2166

